

וּקְיָמוּהִי וְדִינוּהִי. וְתִיחִי וְתִסְגִּי, וַיִּבְרַכְנֶךָ יְיָ אֱלֹהֶךָ, בְּאַרְעָא דִּי אַתָּה עָלִיל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ: ^י וְאַם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: וְאַם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: וְאַם יִפְנִי לְכֹךָ וְלֹא תִקְבֹּל, וְתִטְעִי, וְתִסְגִּיד לְטַעוֹת עַמְמִיָּא, וְתַפְלַחוּנִי: ^{יב} הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן מִלָּרַע לֹא־תֵאָרִיכֶן יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן מִלָּרַע לֹא־תֵאָרִיכֶן יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: חֲוִיתִי לְכוֹן יוֹמָא דִּין, אַרִי מִיבֹד תִּיבְדוּן. לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא, דִּי אַתָּה עֹבֵר יַת יַרְדֵּנָא, לְמַעַל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ: ^{יג} הֶעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲסִיָּה אֶתָּה וְזִרְעֶךָ: הֶעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲסִיָּה אֶתָּה וְזִרְעֶךָ: אִסְהִידִית בְּכוֹן יוֹמָא דִּין יַת שָׁמַיָּא וַיַּת אַרְעָא. חַיִּי וּמוֹתָא יִהְיִית קְדָמָךָ, בְּרַכָּן וּלְנוֹטִין. וְתִתְרַעֵי בַּחַיִּי, בְּדִיל דְּתִיחִי אֶתָּה וּבְנֶיךָ: ^{יד} לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקֻלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקֻלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתִּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: לְמַרְחֵם יַת יְיָ אֱלֹהֶךָ, לְקַבֵּלָא לְמִימְרָה וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלָתָהּ. אַרִי הוּא חַיִּיךָ וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ, לְמַתֵּב עַל אַרְעָא, דִּי קָיִים יְיָ לְאַבְתִּיךָ, לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, לְמַתָּן לְהוֹן:

רש"י

וְרַעְתָּם חֲטִיִּים וְהַעֲלֵתָ שְׁעוֹרִים? וְהָאֵל שְׁנַעֲשׂוּ לֹא לְשִׁכֹּר וְלֹא לְהַפְסֹד, אִם זֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שִׁכְרָא, וְאַם חֲטוּטִין אֵין מְקַבְּלִין פְּרַעְנוֹת, לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, אֲתָם שָׂאֻם זְכִיתָם, תִּקְבְּלוּ שִׁכְרָא, וְאַם חֲטוּטִין, תִּקְבְּלוּ פְּרַעְנוֹת, עַל אֲחַת כַּמָּה וְכַמָּה! וּבַחֲרַתָּ בַּחַיִּים, אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחָרוּ בַּחֲלֵק הַחַיִּים, כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְבָנוּ: 'בַּחֲרֵךְ לָךְ חֲלֵק יִפְהָ בְּנַחֲלָתִי', וּמַעֲמִידוֹ עַל חֲלֵק הַיִּפְהָ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֵת זֶה בָּרַר לָךְ', וְעַל זֶה נֶאֱמָר: 'ה' מִנֵּת חֲלָקִי וְכוּסִי, אֶתָּה תוֹמִיד גּוֹרְלִי', הַנִּחַת יָדִי עַל גּוֹרֵל הַטּוֹב לוֹמֵר: 'אֵת זֶה קָח לָךְ':

(יז) וְאַם־יִפְנֶה לְבַבְךָ, הָרִי הָרַע: (יח) כִּי אֲבֹד תֵּאבְדוּן, הָרִי הַמָּוֹת: (יט) הֶעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ, שֶׁהֵם קָיָמִים לְעוֹלָם, וְכֹאֲשֶׁר תִּקְרָה אֲתָכֶם הָרַע, יִהְיֶה עֲדִים שְׁאֲנִי הַתִּירִיתִי בָכֶם בְּכָל זֹאת. דָּבָר אַחֵר: "הֶעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגו'", אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: "הִסְתַּכְּלוּ בְּשָׁמַיִם שְׁבָרָתִי לְשִׁמּוֹשׁ אֲתָכֶם, שְׁמָא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, שְׁמָא לֹא עָלָה גִלְגָּל חֲמָה מִן הַמִּזְרָח וְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם, פַּעֲנִין שְׁנֵאֲמַר: "וְזִכַּח הַשָּׁמֶשׁ וּבֹא הַשָּׁמֶשׁ". הִסְתַּכְּלוּ בְּאָרֶץ שְׁבָרָתִי לְשִׁמּוֹשׁ אֲתָכֶם, שְׁמָא שְׁנֵתָה מִדָּתָה, שְׁמָא וְרַעְתָּם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְחָה, אוֹ שְׁמָא

הפטרת נצבים

בישעיה פרק סא

וְשׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁעַ מְעִיל צִדְקָה יַעֲטֵנִי כַּחַתָּן
 יִכְתֹּן פֶּאֶר וּכְכֹלָה תַעֲדָה כְּלִיהִי: כִּי כְאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגִנָּה זְרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן | אֲדִנִּי
 יְהוָה יַצְמִיחַ צִדְקָה וּתְהַלֵּלֶנָּה כָּל הַגּוֹיִם: סב * לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחֻשָּׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם
 לֹא אֲשַׁקּוּט עַד־יֵצֵא כְנָנֶה צִדְקָה וַיִּשְׁוַעְתָּהּ כְּלָפִיד יִבְעֶר: ד וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקָךְ וְכָל־מַלְכִים
 כְּבוֹדְךָ וְקָרָא לָךְ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ג וְהָיִית עֲטֹרַת תְּפָאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה (כ)
 וּצְנוּף קָרִי) וְצִנְיָף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהֶיךָ: ד לֹא־יֵאמָרוּ לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצְךָ לֹא־יֵאמָרוּ עוֹד
 שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֶפְצִיבָהּ וּלְאַרְצְךָ בְּעוֹלָה כִּי־חֶפְצִין יְהוָה בְּךָ וְאַרְצְךָ
 תִּבְעַל: ה כִּי־יִבְעַל בַּחוּר בְּתוֹלָה יִבְעֻלֹךְ בְּנִיד וּמִשׁוֹשׁ חַתָּן עַל־כֹּלָה יִשִּׁישׁ עָלֶיךָ
 אֱלֹהֶיךָ: ו עַל־חֻמּוֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְקֹדֹתַי שְׁמָרִים כָּל־יְהוּם וְכָל־הַלִּילָה תִמִּיד לֹא יִחָשׂוּ
 הַמּוֹכִירִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי־דָמִי לָכֶם: ז וְאַל־תִּתְּנוּ דָמִי לוֹ עַד־יִכְוֹן וְעַד־יִשִּׁים אֶת־יְרוּשָׁלַם
 תִּהְלֶה בְּאֶרֶץ: ח נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֲזוֹ אִם־אֶתֶּן אֶת־דִּגְלֶךָ עוֹד מֵאֲכָל לֹא־יִבִּיד
 וְאִם־יִשְׁתּוּ בְּגִינְכֶר תִּירֹשְׁךָ אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו יֵאכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה
 וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתּוּ בְּחֻצֹת קִדְשִׁי: י עֲבְרוּ עֲבְרוּ בִשְׁעָרִים פָּנוּ דֶרֶךְ הָעָם סְלוּ סְלוּ הַמִּסְלָה
 סָקְלוּ מֵאֲבֹן הָרִימוּ גַם עַל־הָעַמִּים: יא הִנֵּה יְהוָה הַשְׁמִיעַ אֶל־קִצְצָה הָאֶרֶץ אֲמָרוּ לְבַת־צִיּוֹן
 הִנֵּה יִשְׁעֶךָ בָּא הִנֵּה שָׁכְרוּ אֹתוֹ וּפָעַלְתּוּ לָפָנוּ: יב וְקִרְאוּ לָהֶם עַם־תִּקְדָּשׁ גְּאוּלִּי יְהוָה
 וְלָךְ יִקְרָא דְרוֹשָׁה עִיר לֹא נִעְזְבָה: סג מִיְיָה | בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבְּצָרָה זֶה
 הַדּוֹר בְּלִבּוֹשׁוֹ צִעָה בָּרַב כַּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצִדְקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ד מְדוּעַ אָדָם לְלִבּוֹשֶׁךָ
 וּבְגָדֶיךָ בְּדֶרֶךְ בָּגַת: ג פּוֹרָה | דֶּרֶכְתִּי לִבְדִּי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אֹתִי וְאֶדְרָכֶם בְּאִפִּי וְאַרְמָסִם
 בְּחֻמָּתִי וְזוֹ נִצָּחֶם עַל־ בְּגָדִי וְכָל־מִלְּבוּשִׁי אֲגַאֲלֶתִּי: ד כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וְשִׁנְתַּ גְּאוּלִּי
 בָּאָה: ה וְאַבִּיט וְאֵין עוֹד וְאַשְׁתּוּמָם וְאֵין סוֹמֵךְ וְתוֹשֵׁעַ לִי זֶרְעִי וְחֻמָּתִי הִיא
 סִמְכָתִנִּי: ו וְאָבוּס עַמִּים בְּאִפִּי וְאַשְׁכַּרְם בְּחֻמָּתִי וְאוֹרִיד לְאֶרֶץ נִצָּחֶם: ז חֲסָדִי יְהוָה | אֲזִכִּיר
 תִּהְלֹת יְהוָה כְּעַל כָּל אֲשֶׁר־גָּמְלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גָּמְלָם בְּרַחֲמָיו
 וּכְרַב חֲסָדָיו: ח וַיֵּאמֶר אֶדְעָמִי הִמָּה בָּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־
 צָרָתָם | (כ' לֹא קָרִי) לוֹ צָר וּמִלֵּאךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֻמָּלָתוֹ הוּא גְּאֻלָּם וַיִּנְשָׁלֵם
 וַיִּנְשָׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וַיֵּלֶךְ
 מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וְאֵזָל מֹשֶׁה, וּמַלְלִיל, ית פתגמא האלין
 עם כל־ישראל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם
 לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וּלְבֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 הַזֶּה: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
 וּלְבֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: וְאָמַר לְהוֹן, בַּר מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִין אֲנִי
 יוֹמָא דִּין, לִית אֲנִי כִיל עוֹד לְמַפֵּק וּלְמַעַל. וַיִּי אָמַר לִי, לֹא תַעֲבֹר ית ירדנא הדין: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 הוּא | עָבַר לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם
 יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עָבַר
 לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר לְפָנֶיךָ
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: יי אֱלֹהֶיךָ מִימְרָה (ס"א: הוּא) עָבַר קְדָמָה, הוּא יִשְׁעִי ית עממא האלין מְקַדְמָה,
 וְתִירַתְנֹן. יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עָבַר קְדָמָה, כָּמָא דִּי מַלְלִיל יי: שְׁנֵי ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר
 עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם:
 וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
 אֹתָם: וַיַּעֲבֹד יי לְהוֹן, כָּמָא דִּי עָבַד, לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי אֲמֹרָא וּלְאַרְעֵהוֹן. דִּי שִׁיעִי יתֵּהוֹן: ה וַיִּנְתְּנֵם
 יְהוָה לְפָנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם: וַיִּנְתְּנֵם
 יְהוָה לְפָנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם: וַיִּמְסְרֹנָן יי קְדָמִיכוֹן.
 וְתַעֲבֹדוֹן לְהוֹן, כְּכָל־תַּפְקִדְתָּא, דִּי פְקִדִית יתְכוֹן: ו חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוֹ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ
 מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הֶהָלֶךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ:
 חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוֹ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הֶהָלֶךְ עִמָּךְ
 לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ, לֹא תִדְחִלוּן וְלֹא תִתְּבֹרֵן מִקְדָּמִיהוֹן. אַרִי יי אֱלֹהֶיךָ, מִימְרָה

רש"י

לח"ה. אלא מהו "לא אוכל"? איני רשאי, שנסלקה ממני הרשות
 ונתנה ליהושע. דבר אחר: "לצאת ולבוא", בדברי תורה, מלמד
 שנסתתמו ממנו מסורות ומענינות החכמה: (ו) לא ירפך, לא יתן
 לך רפיון, להיות נעזב ממנו:

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגו': (ב) אֲנֹכִי הַיּוֹם, היום מלאו ימי ושנותי, ביום
 זה נולדתי, ביום זה אמות. ו' אָמַר אֵלַי, זה פרוש "לא אוכל
 עוד לצאת ולבוא", לפי שה' אמר אלי. לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
 וּלְבֹא, יכל שתשש כח? תלמוד לומר: "לא כהתה עיני ולא נס

דמדבר קדמך, לא ישבנקך ולא ירטשנך (ס"א: ירחקנך): שלישי (חמישי כשהן מחוברות) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֶזֶק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילָנָה אוֹתָם: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֶזֶק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילָנָה אוֹתָם: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ, וַאֲמַר לֵה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל, תִּקַּף וְאֵלִים, אֲרִי אֶת תְּעוּל עִם עֶמָא הַדִּין, לֹא־רַעַא דִּי קַיִים יִי לֹא־כְהִתְהוֹן לִמְתָן לַהוֹן. וְאַתָּה תִּסְבְּגָנָה יְתָהוֹן: ה וַיְהִי הָיָה הַהֵלֶךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיְהִי הָיָה הַהֵלֶךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיִּי הוּא דְמַדְבֵּר קְדָמְךָ, מִימְרָה יְהִי בְּסַעֲדֶךָ, לֹא יִשְׁבַּקְנֶךָ וְלֹא יִרְחַקְנֶךָ. לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְבַּר: ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יְת אורִיתָא הָדָא, וַיְהִיבָה, לְכַהֲנֵי בְנֵי לֵוִי, דְּנִטְלִין, יְת אֲרוֹן קְנִמָא דִּי, וְלִכְל־סְבִי יִשְׂרָאֵל: רביעי וַיִּצֹּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ אֶשְׁבַּע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּפֹת: וַיִּצֹּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ אֶשְׁבַּע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּפֹת: וַיִּפְקִיד מֹשֶׁה יְתָהוֹן לְמִימֶר, מִסּוּף שְׁבַע שָׁנִים, בְּזִמָּן שְׁתָּא דְשְׁמִטָּתָא, בְּחַגָּא דְמִטְלָא: יא בָּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנֵיהֶם: בָּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

רש"י

כלה נתנה לבני שבט: (ו) מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים, בשנה ראשונה של שמיטה, שהיא השנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת השמיטה"? שְׁעֵדִין שְׁבִיעִית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית: (יא) תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת, המלך היה קורא מתחלת: "אלה הדברים", כדאיתא במסכת סוטה, על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה:

(ו) כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה, 'אֲרִי אֶת תְּעוּל עִם עֶמָא הַדִּין', מֹשֶׁה אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ: 'זִקְנִים שְׁבִדוּר יְהִי עִמָּךְ, הַכֹּל לִפִּי דַעְתָּן וְעַצְתָּן, אֲכַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ: "כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם", תָּבִיא, עַל כְּרַחֲמֵי, הַכֹּל תְּלוֹי בָּךְ, טַל מִקַּל וְחַד עַל קִדְקִדָּן, דְּבַר אֶחָד לְדוּר וְלֹא שְׁנֵי דְבָרִים לְדוּר: (ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגו', וַיִּתְּנָהּ, כְּשִׁנְגִּמְרָה

במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: במיתי כל־ישראל, לאתחזקה קדם יי אלהך, באתרא די יתְרעי. תקרי ית אורייתא הדא, קדם כל־ישראל ותשמענון: ^י הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: כגוש ית עמא, גבריא ונשיא וטפלא, וגירך די בקרניך. בדיל דישמעון ובדיל דיילפון, וידחלון מקדם יי אלהכון, וישרון למעבד, ית כל־פתגמי אורייתא הדא: ^{יב} ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה: ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה: ובניהון די לא ידעו, ישמעון ויילפון, למדחל קדם יי אלהכון. כל־יומא, די אתון קמין על ארעא, די אתון עברין ית ירדנא לתמן, למירתה: חמישי (ששי כשהן מחוברות) ^{יג} ויאמר יהוה אל־משה הן קרבו ימיה למות קרא את־יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: ויאמר יהוה אל־משה הן קרבו ימיה למות קרא את־יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: ואמר יי למשה, הא קריבו יומיה לממת. קרי ית יהושע, ואתעתדו במשפן זמנא ואפקדנה. ואזל משה ויהושע, ואתעתדו במשפן זמנא: ^{טו} וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על־פתח האהל: וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על־פתח האהל: ואתגלי יי במשכנא בעמודא דעננא. וקם, עמודא דעננא על תרע משכנא: ^{טז} ויאמר יהוה אל־משה הנך שכב עם־אבותי וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ

רש"י

(יב) והנשים, ללמד. לנשים, לשמע והטף, למה באו? לתת שכר למביאייהם: (יד) ואצונו, ואורונו: (טו) גברי הארץ, גויי הארץ:

רע"י

(יז) וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי, כְּמוֹ שְׂאֵינִי רוֹאֶה בְּצַדִּיקָתָם: (יח) אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת, "הָאֵינוֹ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכִפַּר אֲדָמְתּוֹ עִמּוֹ": (כ) וְנִצְצוֹנִי, וְהִכְעִיסוֹנִי, וְכֵן כָּל בְּאוֹץ לִשׁוֹן כַּעַס:

אֶת־בְּרִיתִי: כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לֵאבְתָיו זִכַּת חֶלֶב וְדָבַשׁ
וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפְנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרֵים וְעַבְדּוֹם וְנֶאֱצוֹנִי וְהִפָּר אֶת־בְּרִיתִי:
אֲרִי אֶעֱלֶנּוּ, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית לֵאבְהִתְהוֹן, עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבַשׁ, וְיִיכְלוּן וְיִשְׁבְּעוּן וְיִתְפַּנְקוּן. וְיִתְפַּנּוּן, בְּתֵר
טַעוֹת עֲמֻמִּיָּא וְיִפְלְחוּן, וְיִרְגְּזוּן קִדְמִי, וְיִשְׁנֹון יֵת קִימִי: כֹּא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעֲנָתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֲנֹו
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעֲנָתָה
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא
עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וַיְהִי, אֲרִי יִזְרְעֵן יֵתָּה בִּישָׁן סִגְיָן
וְעֶקֶן, וְתִתֵּב, תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קִדְמוּהִי לִסְחִיד, אֲרִי לֹא תִתְנַשֵּׂי מִפֶּם בְּנוּהִי. אֲרִי גְלִי קִדְמִי יִצְרָהוֹן, דִּי אֲנֹון
עֲבָדִין יוֹמָא דִּין, עַד לֹא אֶעֱלֶנּוּ, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית: כֹּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יֵת תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא, וְאֶלְפָּה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: כֹּג וַיִּצְּוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמֶר חֲזַק וְאַמֵּץ כִּי אֵתָּה תָבִיא
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:
וַיִּצְּוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמֶר חֲזַק וְאַמֵּץ כִּי אֵתָּה תָבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: וַיִּפְקִיד יֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון, וַאֲמַר תִּקְוָה וְאֵלִים, אֲרִי אֵתָּה,
תַּעַל יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית לְהוֹן. וּמִימָרִי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: כֹּד וַיְהִי | כָּכֻלּוֹת מֹשֶׁה
לְכַתֵּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס: וַיְהִי | כָּכֻלּוֹת מֹשֶׁה
לְכַתֵּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס: וַהּוּה כֹּד שְׂצִי מֹשֶׁה, לְמַכְתֵּב, יֵת פִּתְגָמִי
אוֹרִיתָא הָדָא עַל סֵפֶרָא, עַד דְּשְׁלִימוֹ: שְׁבִיעִי כֹה וַיִּצְּוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֹׂאֵי אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: וַיִּצְּוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֹׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: וַיִּפְקִיד

רש"י

(כא) וְעֲנָתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד, שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמוֹצָאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ, הָרִי זֶה הַבְּטָחָה
לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזֶּרַע לְגִמְרִי: (כג) וַיִּצְּוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון, מוֹסֵב לְמַעַלָּה כִּלְפֵי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ: "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם:"

משה ית לואי, נטלי ארון קימא די, למימר: כו' לקח את ספר התורה הזה ושמרתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד: לקח את ספר התורה הזה ושמרתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד: סבו, ית ספרא דאורייתא הדין, ותשוון יתה, מסטר ארון קימא די אלהבון. ויהי תמן בך לסהיד: כו' כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם יהוה ואף כי אחרי מותי: כי אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם יהוה ואף כי אחרי מותי: ארי אנא ידענא ית סרכנותך, וית קדלך קשיא. הא עד דאנא קים עמכון יומא דין, מסרבין הניתון קדם יי, ואף ארי בתר דאמות: מפטיר כה' הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושמריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושמריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: כנושו לותי, ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון. ואמלל קדמיהון, ית פתגמא האליו, ואסחיד בהון, ית שמיא וית ארעא: כט' כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדבר אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדבר אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: ארי ידענא, בתר דאמות ארי חבלא תחבלון, ותסטון מן ארמא, די פקדית יתכון. ותערע יתכון בישתא בסוף יומיא, ארי תעבדון ית דביש קדם יי, לארמא קדמוהי בעובדי ידיכון: ל' וידבר משה באזני

רש"י

בם את השמים ואת הארץ, ואם תאמר: הרי כבר העיד למעלה: "העידתי בכם היום וגו'"? התם לישראל אמר, אבל לשמים ולארץ לא אמר, ועקשו בא לומר: "האזינו השמים וגו'": (כט) אחרי מותי כי השחת תשחתון, והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר: "ועבדו ישראל את ה' כל ימי יהושע"? מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי, היה נראה למשה כאילו הוא חי:

(כו) לקח, כמו: "נכור", "שומר", "הלוח". מצד ארון ברית יהוה, נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא: יש מהם אומרים: דף היה בולט מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח, ויש אומרים: מצד הלוחות היה מנח, בתוך הארון: (כז) הקהילו אלי, ולא תקעו אותו היום בתצורות להקהיל את הקהל, לפי שנאמר: "עשה לך", ולא השליט יהושע עליהם, ואף בחייו נגזזו קדם יום מותו (ספרים אחרים: ביום מותו), לקדם מה שנאמר: "ואין שלטון ביום המות". ואעידה

כָּל־קֹהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנוֹ כָּל־קֹהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס׃ וּמִלֵּיל מֹשֶׁה, קָדָם כָּל־קֹהֵל
דִּישְׂרָאֵל, ית פתגמי תשבחתא הדא. עד דשלימו׃

הפטרת וילך

בהושע פרק יד

כשקורין וילך בשבת שובה אז מפטירין "שובה ישראל", וכשנצבים וילך מחוברין אז קורין פרשת האזינו בשבת שובה, ואז מפטירין לנצבים וילך "שוש אשיש", ובפרשת האזינו מפטירין "שובה ישראל"

ד שובה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ׃ ג קחו עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה
אָמְרוּ אֵלָיו כָּל־תַּשָּׂא עוֹן וְקָח־טוֹב וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ׃ ד אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹס
לֹא נִרְפָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לַמַּעֲשֶׂה יִדְּנוּ אֲשֶׁר־בָּד יָרַחֵם יְתוֹם׃ ה אֲרַפֵּא מִשׁוֹבְתָם
אֲהַבֵּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ׃ ו אֲהִיָּה כַּטֹּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בַּשׁוֹשְׁנָה וַיָּד שְׂרָשׁוּ
כַּלְבָּנוֹן׃ ז יִלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וַיְהִי כְּבֵית הוֹדוֹ וְרִיחַ לוֹ כַּלְבָּנוֹן׃ ח יִשְׁבּוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יִחְיוּ דָגָן
וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן זָכְרוּ כִּי־ן לְבָנוֹן׃ ט אֲפֹרִים מִה־לִּי עוֹד לַעֲצָבִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי
כַּבְּרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פָרִיד נִמְצָא׃ י מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֱלֹה נָבוֹן וַיִּדְעֵם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה
וַיַּדְקִים יִלְכוּ בָם וּפְשָׁעִים יַכְשִׁלוּ בָם׃ יא מִיכָּה פֶּרֶק יִזֶּה מִי־אֵל כְּמוֹד נִשָּׂא עוֹן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע
לְשֹׂאֲרֵית נִחַלְתּוֹ לֹא־תַחֲזִיק לְעַד אֲפֹ כִי־תַפֵּץ חֶסֶד הוּא׃ יב יָשׁוּב יִרְחַמֵּנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ
וְתִשְׁלִיךְ בַּמַּצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם׃ יג תִּתֵּן אֲמַת לְעֵקֶב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לְאַבְתָּנוּ מִיְּמֵי קָדָם׃

הפטרת וילך

כמנהג האשכנזים בישיעה פרק נה

א דַּרְשׁוּ יְהוָה בַּהֲמַצָּאוֹ קִרְאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב׃ ב יַעֲזֹב רָשַׁע דְּרָכָו וְאִישׁ אֶן מִחֲשַׁבְתּוֹ
וְיָשֵׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה לְסִלּוֹחַ׃ ג כִּי לֹא מִחֲשַׁבּוֹתֵי מִחֲשַׁבוֹתֶיכֶם
וְלֹא דְרִכֵּיכֶם דְּרָכֵי נָאִם יְהוָה׃ ד כִּי־גִבְהוֹ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גִּבְהוֹ דְּרָכֵי מִדְּרִכֵּיכֶם וּמִחֲשַׁבְתִּי
מִמִּחֲשַׁבְתֵּיכֶם׃ ה כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשִׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־יְהוָה
אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהַצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לִזְרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל׃ ו כֵּן יְהִי דְבָרֵי אֲשֶׁר יֵצֵא
מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקִם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃ ז כִּי־בִשְׂמִיחָה
תִּצְאוּ וּבִשְׁלוֹם תִּובְּלוּן הַהָרִים וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׁדָה
יִמְחֲאוּ־כָף׃ ח תַּחַת הַנֶּעְצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ (כ' תחת קרי) וְתַחַת הַסַּרְפָּד יַעֲלֶה הָדָם וְהִיָּה
לִיהוָה לְיִשֵּׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ ט בַּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה

יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה-אֶת וּבֶן-אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר
שִׁבְתָּ מִחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל-רָע: וְאֶל-יֹאמֵר בֶּן-הַנֶּכֶד הַנִּלְוָה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר
הַבְדֵּל יַבְדִּילָנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֶל-יֹאמֵר הַסֵּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: י כִּי-כֹה | אָמַר יְהוָה
לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת-שִׁבְתוֹתַי וּבָחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: י וְנָתַתִּי לָהֶם
בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן-לָוּ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: י וּבְנֵי
הַנֶּכֶד הַנִּלְוִים עַל-יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וְלֹא-הִבָּה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִזּוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל-שֹׁמֵר
שִׁבְתָּ מִחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: יו וְהִבְיֹאוּ-לִי אֶל-הַר קָדְשִׁי וְשִׁמַּחְתִּים בְּבֵית תַּפְלָתִי
עוֹלָתֵיהֶם וּזְבִיחֵיהֶם לְרֹצֶוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים: יא נֹאם אֲדֹנִי
יְהוָה מִקְבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצָיו:

פרשת האזינו

לב אֲ הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־פִּי: הָאֲזִינוּ
הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־פִּי: אֲצִיתוֹ שְׁמִיא וְאֶמְלֵל, וְתִשְׁמַע אֶרְעָא מִימְרֵי
פִּמִּי: ג יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי תִזְל כַּטָּל אֲמַרְתִּי כַּשְׁעִירִים עַל-יִדְשָׁא
וְכַרְבִּיבִים עַל-יַעֲשֹׁב: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי תִזְל כַּטָּל אֲמַרְתִּי כַּשְׁעִירִים עַל-
יִדְשָׁא וְכַרְבִּיבִים עַל-יַעֲשֹׁב: יבסס כַּמָּטָר אֶלְפִּנִי, יתְקַבֵּל כַּטָּל מִימְרֵי. כְּרוּחִי מִטָּרָא דְנִשְׁבִּין
עַל דְּתַאָה, וְכַרְסִיסִי מִלְקוּשָׁא דִּי עַל עֲשָׂבָא: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל
לֹאֲלֵהִינוּ: כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לֹאֲלֵהִינוּ: אַרְי כַּשְׁמָא דִּי אָנָּא מַצְלִי,
הָבוּ רְבוּתָא קֳדָם אֱלֹהֵנָא: ד הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוֹ כִּי כָל-דְּרָכָיו מִשְׁפָּט

רש"י

שְׁמַיִם בּוֹ, לִפִּי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לְבְרִיתוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: יֵשׁ
עֲצָבִים בּוֹ), כְּגוֹן הוֹלֵכֵי דְרָכִים וְמִי שֶׁהָיָה בּוֹרוֹ מֵלֵא יִזְן. כַּשְׁעִירִים,
לְשׁוֹן רוּחַ סַעֲרָה כְּתַרְגוּמוֹ: 'כְּרוּחִי מִטָּרָא', מֵה הַרוּחוֹת הַלֵּלוֹ מַחְזִיקִין
אֶת הָעֲשָׂבִים וּמִגִּדְלִים אוֹתָם, אֵף דְּכִי תוֹרָה מִגִּדְלִין אֶת לוֹמְדֵיהֶן.
וְכַרְבִּיבִים, טִפִּי מָטָר. וְנִרְאֶה לִּי עַל שֵׁם שְׂוִירָה כַּחַץ נִקְרָא רִבִּיב
כְּמוֹ דְּאָמַר: "רֹזְבָה קִשְׁתִּי". דְּשָׂא, אַרְבִּירִי"ץ (גְּרַאוּגוֹוִיס), עֲטִיפַת
הָאָרֶץ מִכֶּסֶה בִּירָק. עֲשָׂב, קִלְח אֶחָד קְרוֹי עֲשָׂב, וְכָל מִין וּמִין
לְעֶצְמוֹ קְרוֹי עֲשָׂב: (א) כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הִרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
'כַּאֲשֶׁר', כְּמוֹ: "כִּי תִבּוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כַּשְׁאֶקְרָא וְאֹכְרִי שֵׁם ה', אֲתֵם
הָבוּ גִדְל לֹאֲלֵהִינוּ וּבְכָרְכוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁעוֹנִין: "כְּרוּף שֵׁם כְּבוֹד
מִלְכוּתוֹ", אַחֵר בְּרָכָה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ: (ד) הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוֹ, אֵף עַל
פִּי שֶׁהוּא חֹזֵק כַּשְׁמִיבֵא פְרַעְנוֹת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשִׁטָּה הוּא
מְבִיא כִּי אִם בְּדִין, כִּי תָמִים פָּעֵלוֹ.

(א) הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם, שְׁאֲנִי מִתְּרָה בָּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אִתָּם עֲדִים
בְּדִבְרֵי שֶׁךְ אֲמַרְתִּי לָהֶם שְׁאֲתֵם תִּהְיוּ עֲדִים, וְכֵן "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ".
וְלָמָּה הֵעִיד בָּהֶם שְׁמִים וְאָרֶץ? אָמַר מֹשֶׁה: 'אֲנִי בֶּשֶׁר וְדָם, לְמַחֵר
אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבְּלָנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי כֹא
וּמִכַּחֲשִׁים? לְפִיכֹךְ הֵעִיד בָּהֶם שְׁמִים וְאָרֶץ, עֲדִים שֶׁהֵם קִיָּמִים
לְעוֹלָם, וְעוֹד, שְׁאֵם יִזְכֶּה, יְבוֹאוּ הָעֲדִים וְיִתְּנוּ שְׁכָרָם: הִגִּפֵּן תַּתֵּן
פְּרִיָּה וְהָאָרֶץ תַּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֶלֶם, וְאִם יִתְחַיְּבוּ תִּהְיֶה
בָּהֶם יָד הָעֲדִים תַּחֲלֶה: "וְעֶצֶר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה
לֹא תַתֵּן אֶת יְבוּלָהּ", וְאַחֵר כֵּן: "וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה", עַל יְדֵי הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים: (ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי, זֶה הִיא הָעֲדוּת שֶׁתַּעֲדוּ, שְׁאֲנִי
אוֹמֵר בְּפִנְיָכֶם, תוֹרָה שְׁנִיתִי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּמָּטָר
הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר יַעֲרֹף הַשָּׁמַיִם טֶל וּמָטָר. יַעֲרֹף,
לְשׁוֹן יִסִּיר, וְכֵן "יַעֲרֹפוּ דְשֵׁן", "יַעֲרֹפוּ טֶל". תִּזְל כַּטָּל, שֶׁהִכֵּל

אֶל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא: הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל־דְּרָכָיו
מִשְׁפָּט אֶל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא: תְּקִיפָא דְשְׁלָמִין עוֹבְדוּהִי, אֲרִי כָל־אֲרֻחָתָהּ
דִּינָא. אֱלֹהָא מְהִימְנָא דְמִן קְדָמוּהִי עוֹלָא לֹא נָפֵק, מִן קָדָם דְּנִפְאִי וְקָשִׁיט הוּא: ה' שְׁחַת לוֹ לֹא
בְּנֵי מוֹמִם דּוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתִּל: שְׁחַת לוֹ לֹא בְּנֵי מוֹמִם דּוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתִּל:
חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לֵה, בְּנִיָּא דִּי פִלְחוּ לְטַעֲוֹתָא. דָּרָא דְאֶשְׁנִיאוּ עוֹבְדוּהִי וְאֶשְׁתַּנִּיאוּ: ו' הִלִּיהוּהָ
תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הִלּוּא־הוּא אֲבִיךָ קִנְיָךְ הוּא עֲשִׂיךָ
וַיִּכְנֶנְךָ: הִלִּיהוּהָ תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הִלּוּא־הוּא אֲבִיךָ קִנְיָךְ הוּא עֲשִׂיךָ
וַיִּכְנֶנְךָ: הָא קָדָם יי אַתּוֹן גְּמָלִין דָּא, עֲמָא דְקַבִּילוּ אוֹרִיתָא וְלֹא חֲכִימוּ. הִלָּא הוּא אֲבוּךָ וְאַתָּה דִּילָהּ, הוּא
עֲבָדְךָ וְאַתְּקֶנְךָ: שְׁנִי ז' זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בְּיָנוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר שְׁאֵל אֲבִיךָ
וַיִּגְדֶּךָ זְקִנְיָךְ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בְּיָנוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר שְׁאֵל אֲבִיךָ
וַיִּגְדֶּךָ זְקִנְיָךְ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: אֲדָפֵר יוֹמִין דְּמִן עֲלָמָא, אֲסַתְפַּל בְּשְׁנֵי דֵר וֹדֵר. שְׁאֵל אֲבוּךָ וַיַּחֲוִי לָךְ,
סִבִּיךָ וַיִּימְרוּן לָךְ: ה' בְּהִנְחִל עֲלִיּוֹן גּוֹלִים בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת
עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּהִנְחִל עֲלִיּוֹן גּוֹלִים בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יֵצֵב גְּבֻלַּת
עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּאַחַסְנָא עֲלָאָה עֲמִמְיָא, בְּפִרְשִׁיתָהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא. קִיִּים תַּחֲוִמֵי עֲמִמְיָא,
לְמִנְיָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט' כִּי חִלַּק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: כִּי חִלַּק יְהוָה

רש"י

וַיִּכְנֶנְךָ, אַחֲרֵי כֵן בְּכָל מִינֵי בָּסִיס וְכֵן, מִכָּם כְּהֻנִּים, מִכָּם נְבִיאִים
וּמִכָּם מַלְכִּים, כִּרְךְ שֶׁהִכַּל תְּלוּי בּוֹ: (ו) זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם, מֶה עָשָׂה
בְּרַאשׁוֹנִים שֶׁהִקְדִּישׁ לְפָנָיו. בְּיָנוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר, דּוֹר אָנוּשׁ, שֶׁהִצִּיף
עֲלֵיהֶם מִי אוֹקֵינוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשָּׁטְפָם. דְּבַר אַחֵר: לֹא נִתְּתָם
לְבִבְכָם עַל שֶׁעָבְרָה, "בְּיָנוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר", לְהַבִּיא, שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ לְהַטִּיב
לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמִּשְׁחִית וְהַעוֹלָם הַבָּא. שְׁאֵל אֲבִיךָ, אֵלֹ
הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אֲבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַלְהֵינוּ: "אֲבִי אֲבִי רֹכֵב
יִשְׂרָאֵל". זְקִנְיָךְ, אֵלֹ הַחֲכָמִים. וַיֹּאמְרוּ־לָךְ, הִרְאֵנוּת: (ו) בְּהִנְחִל
עֲלִיּוֹן גּוֹלִים, כְּשֶׁהַנְּחִיל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַכְעִסְיוֹ אֶת חֶלֶק נַחֲלָתָם,
הִצִּיפָם וּשְׁטָפָם. בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם, כְּשֶׁהִפְרִיץ דּוֹר הַפְּלִגָּה הָיָה
בִּידוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֲלֹא "יֵצֵב גְּבּוּלוֹת עַמִּים",
קִיָּם וְלֹא אֲבָדָם. לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּשִׁבְלֵי מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
שֶׁעֲתִידִין לְצֵאת מִבְּנֵי שָׁם, וְלְמִסְפָּר שְׁבָעִים נָפֵשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שֶׁיִּירְדוּ לְמִצְרַיִם, הִצִּיב גְּבּוּלוֹת עַמִּים שְׁבָעִים לְשׁוֹן: (ו) כִּי חִלַּק ה'
עִמּוֹ, לְמֶה כָּל זֹאת? לְפִי שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ כְּבוֹשׁ בְּיָנֵיהֶם וְעֲתִיד לְצֵאת.
וּמִי הוּא חֶלְקוֹ? עִמּוֹ, וּמִי הוּא עִמּוֹ? יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי

אֶל אֱמוּנָה, לְשֵׁלֶם לְצַדִּיקִים צְדָקָתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאַף עַל פִּי
שֶׁמֵּאֲחֵר אֶת תְּגֻמּוֹלָם, סוּפוֹ לְאֵמֶן אֶת דְּבָרָיו. וַיֵּשֶׁר הוּא, אֵף לְרִשְׁעִים
מִשְׁלֵם שְׂכָר צְדָקָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא, הַכֹּל מִצְדִּיקִים
עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ, וְכֵן רָאוּ וַיֵּשֶׁר לָהֶם. צְדִיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת וַיֵּשֶׁר הוּא
וְרָאוּ לְהַצְדִּיקוֹ: (ו) שְׁחַת לוֹ וְלֹא חֲבִילוֹ לְהוֹן וְלֹא לֵיה. חֲבִילוֹ לְהוֹן וְלֹא לֵיה.
בְּנֵי מוֹמִם, בְּנֵי הָיִי, וְהַשְׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּהָ הִיא מוֹמִם. בְּנֵי מוֹמִם,
מוֹמִם שֶׁל בְּנֵי הָיִי וְלֹא מוֹמִם. דּוֹר עֲקָשׁ, עֲקוֹם וּמַעֲקָל, כְּמוֹ:
"וְאַתָּה כָּל הַיִּשְׂרָאֵל עֲקָשׁ", וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: "חֲלָדָה שֶׁשְׁנֵיהָ עֲקוּמוֹת
וְעֲקוּשׁוֹת". וּפְתִלְתִּל, אֲנִטוֹרִטִלִּי"ש (פַּעֲרֵדְרַעֲהִט, פַּעֲרוּיִקְקַעֲלִט),
כְּפִתִּיל הָיָה שְׂגוּדָלִין אוֹתוֹ וּמִקִּיפִין אוֹתוֹ סִבִּיבוֹת הַגְּדִיל. פְּתִלְתִּל,
מִן הַתְּבוֹת הַפְּפוּלוֹת, כְּמוֹ: יִרְקָר, אֲדָמָד, סַחֲרָר, סִגְלָל: (ו) הִלָּא ה'
תִּגְמְלוּ־זֹאת, לְשׁוֹן תִּימָה, וְכִי לְפָנָיו אֲתָם מַעֲצִיבִין, שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ
לְיִפְרַע מִכָּם, וְשֶׁהִטִּיב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת? עִם נָבֵל, שֶׁשָּׁחָהוּ אֶת
הָעֲשׂוֹי לָהֶם. וְלֹא חָכָם, לְהַבִּין אֶת הַנּוֹלָדוֹת, שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ לְהַטִּיב
וּלְהַרְע. הִלּוּא־הוּא אֲבִיךָ קִנְיָךְ, שְׁקִנְיָא, שֶׁקִּנְיָךְ בְּקֵן הַסִּלְעִים
וּבְאַרְצֵי חֻזְקָה, שֶׁתִּקְנֶךָ בְּכָל מִינֵי תִקְנָה. הוּא עֲשִׂיךָ, אֲמָה בְּאֲמוֹת.

עֲמֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נִחַלְתּוֹ: אֲרִי חוֹלֵקָא דִּי עֲמָה. יַעֲקֹב עֲדָב אַחְסִנְתָּהּ: יִמְצָאֶהוּ בְּאַרְץ
 מִדְבָּר וּבִתְהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן יִסְבְּכֶנְהוּ יִבְנֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
 יִמְצָאֶהוּ בְּאַרְץ מִדְבָּר וּבִתְהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן יִסְבְּכֶנְהוּ יִבְנֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
 ספיק צרכיהון בארע מדברא, ובית צחונא אתר די לית מיא. אשרונן סחור סחור לשכינתה, אלפנון פתגמי
 אורייתא, נטרונן ככבת עינהון: יא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
 יִקְחֶהוּ יִשְׁאֶהוּ עַל-אַבְרָתּוֹ: כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
 יִקְחֶהוּ יִשְׁאֶהוּ עַל-אַבְרָתּוֹ: כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
 מַבְטְלֶהוֹן עַל תְּקוּף אַבְרָהָהּ: יב יְהוָה בָּרַד יִנְחֶנּוּ וְאִין עֲמֹ אֵל נָכַר: יְהוָה בָּרַד
 יִנְחֶנּוּ וְאִין עֲמֹ אֵל נָכַר: יי בלחודיהון עתיד לאשרייתהון, בעלמא דהוא עתיד לחדתא. ולא
 יתקם קדמוהי פלחן טעון: שלישי יג יִרְכְּבֶהוּ עַל-כַּמֹּתֵי בְּמָתִי אֶרֶץ וַיֹּאכֵל תְּנוּכַת
 שָׂדֵי וַיִּגְקֶהוּ דְּבִשׁ מִפֶּלַע וְשֶׁמֶן מִחֲלָמִישׁ צוּר: יִרְכְּבֶהוּ עַל-כַּמֹּתֵי בְּמָתִי אֶרֶץ

רש"י

למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים
 מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו
 מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על
 כנפיו, אומר: 'מוטב שיכנס החץ בי ולא בכני', אף הקדוש ברוך
 הוא: 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', כשנסעו מצרים אחריהם
 והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד:
 'ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו': (יב) ה' בָּרַד,
 ה' – ברד ובטח נהגם במדבר. וְאִין עֲמֹ אֵל נָכַר, לא היה כח
 באחד מכל אלהי העובדי כוכבים להראות כחו ולהלחם עמהם.
 ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר דברי
 תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן
 לבגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד
 לעשות להם, לפיכך צריך לישב הדבר לבאן ולקאן, וכל הענין
 מוסב על 'זכר ימות עולם, בינו שנות דור ודור', כן עשה להם, וכן
 עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר: (יג) יִרְכְּבֶהוּ עַל-כַּמֹּתֵי בְּמָתִי אֶרֶץ,
 כל המקרא כתרגומו. יִרְכְּבֶהוּ וגו', על שם שארץ ישראל גבוהה
 מכל הארצות. וַיֹּאכֵל תְּנוּכַת שָׂדֵי, אלו פרות ארץ ישראל שקלים
 לנוב ולהתבשל מכל פרות הארצות. וַיִּגְקֶהוּ דְּבִשׁ מִפֶּלַע, מעשה
 באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן החבית', הלך ומצא
 הדבש צף על פיה, אמר לו: 'זו של דבש היא', אמר לו: 'השקע
 ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה'. בְּמָתִי אֶרֶץ, לשון גבה.
 שָׂדֵי, לשון שדה. חֲלָמִישׁ צוּר, תקפו ותזקו של סלע. כשאינו
 דבוק לתבה שלאחריו נקוד 'חלמיש' וקשהוא דבוק נקוד 'חלמיש':
 וְשֶׁמֶן מִחֲלָמִישׁ צוּר, אלו ויתים של גוש חלב:

באבות, המשלש בג' זכיות: זכות אבי, וזכות אביו, וזכותו,
 הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים. והוא ובניו היו לו לנחלה,
 ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק: (י) יִמְצָאֶהוּ בְּאַרְץ
 מִדְבָּר, אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו
 ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ויושבי הר שעיר, שנאמר:
 'וירח משעיר למו, הופיע מהר פארן'. ובתהו יֵלֵל יִשְׁמֹן, ארץ
 ציה ושוממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר
 האמונה, ולא אמרו למשה: 'היאך נצא למדברות, מקום ציה ושוממה?'
 כענין שנאמר: 'לכתף אחרי במדבר', יִסְבְּכֶנְהוּ, שם סבבם והקיפם
 בעננים וסבבם בדגלים לארבע רוחות, וסבבן בתחתית ההר, שספחו
 עליהם כגיגית. יִבְנֶנְהוּ, שם, בתורה ובינה. יִצְרְנֶהוּ, מנחש, שרף,
 ועקרב ומן העובדי כוכבים. כְּאִישׁוֹן עֵינָיו, הוא השחר שבעין
 שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: 'מציאהו', 'ספיקהו כל צרכו
 במדבר', כמו: 'ומצא להם', 'לא ימצא לנו ההר', יִסְבְּכֶנְהוּ, אשרונן
 סחור סחור לשכנתה, אהל מועד באמצע וד' דגלים לד' רוחות:
 (יא) כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ, נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על
 בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו
 בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לתרבתה, כדי שיעורו בניו ויהא
 בהן כח לקבלו. יַעִיר קִנּוּ, יעורר בניו. עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף, אינו
 מכביד עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך
 הוא, שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשבא ליתן תורה, לא נגלה
 עליהם מרוח אחת אלא מד' רוחות, שנאמר: 'ה' מסיני בא וירח
 משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרבבות קדש', 'אלה מתמין
 יבא', זו רוח רביעית. יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ, כשבא ליטלן ממקום

וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דָּבָשׁ מִפֶּלַע וְשֶׁמֶן מִחֶלְמִישׁ צֹר: אֲשֶׁר־נָזַן עַל תִּקְפֵּי אֶרֶץ, וְאוֹכְלָנָן בְּזֹת שְׁנֵאֵיהֶן. וַיֵּהֱב לָהֶן בְּזֹת שְׁלִיטֵי קְרוֹיִן, וְנִכְסֵי יִתְבִּי כְּרִפִּין תִּקְיִפִּין: ^י חֲמָאֵת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם־חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדָם־עֵנֶב תִּשְׁתֶּה־מֶר: חֲמָאֵת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם־חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדָם־עֵנֶב תִּשְׁתֶּה־מֶר: יֵהֱב לָהֶן בְּזֹת מַלְכֵיהֶן וְשְׁלִיטֵיהֶן, עִם עֵתֵר רַבְרֵבִיהֶן וְתִקְיִפֵיהֶן, עֲמָא דְאַרְעֵהֶן וְאַחַסְנֵתֵהֶן, עִם בְּזֹת חִילֵיהֶן וּמִשְׁרִיתֵהֶן. וְדָם גְּבִרֵיהֶן יִתְשֹׁד כְּמֵא: ^{טו} וַיִּשְׁמֶן יִשְׂרָוִן וַיִּבְעֹט שְׁמֵנָה עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעָתוֹ: וַיִּשְׁמֶן יִשְׂרָוִן וַיִּבְעֹט שְׁמֵנָה עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעָתוֹ: וְעֵתֵר יִשְׂרָאֵל וּבְעֵט, אֲצִלַּח תִּקּוּף קִנָּא נִכְסִין. וְשִׁבְק פִּלְחָן אֱלֹהֵי דְעִבְדֵּה, וְאַרְגֹּז קָדָם תִּקְיָא דְפִרְקָה: ^{טז} יִקְנָאֵהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבַת יִכְעִיסָהוּ: יִקְנָאֵהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבַת יִכְעִיסָהוּ: אֲקִנְיָאוּ קְדָמוּהִי בְּפִלְחָן טַעֲוֹן. בְּתוֹעִיכְתָּא אֲרַגִּיזוּ קְדָמוּהִי: ^{יז} יִזְבָּחוּ לִשְׁדִּים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים לֹא יִדְּעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיהֶם: יִזְבָּחוּ לִשְׁדִּים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים לֹא יִדְּעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיהֶם: דְּבָחוּ, לְשִׁדִּין דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף, דִּחְלָן דְּלֹא יִדְּעוּן. חֲדָתָן דִּי מִקְרִיב אֲתַעֲבִידָא, דְּלֹא אֲתַעֲסִקוּ בְּהוֹן אֲבֹתֵיהֶם: ^{יח} צֹר יִלְדָּה תִּשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מְחַלְלָה: צֹר יִלְדָּה תִּשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מְחַלְלָה:

רש"י

יש לשון קל בלשון 'כסוי' כמו: "וכסה קלון ערום", ואם כתב 'כסית' דגש, היה נשמע כסית את אחרים, כמו: "כי כסה פניו". וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעָתוֹ, גָּנָהוּ וּבָחָהּ, כמו שִׁנְאָמֶר: "אחוריהם אל היכל ה' וגו'", אין נבול גדול מזה: (טו) יִקְנָאֵהוּ, הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. בְּתוֹעֵבַת, בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכָּב זָכוֹר וּכְשָׁפִים, שִׁנְאָמֶר בָּהֶם "תוֹעֵבָה:" (יז) לֹא אֱלֹהֵי, כְּתַרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף', אֵלֹהֵי הָיָה בָּהֶם צְרוּף לֹא הָיָה קִנְאָה כְּפֹלָה כְּמוֹ עֲכָשׁוּ. חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ, אֲפִלוּ הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֹא הָיוּ רִגְלִים בָּהֶם, עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיָה רֹאֵה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: 'זֶה צֵלֶם יְהוּדִי'. לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיהֶם, לֹא יָרְאוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שְׁעָרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דְּרָךְ שְׁעָרוֹת הָאֵדָם לְעֹמֵד מִחֲמַת יִרְאָה, כִּי נִדְרַשׁ בַּסֵּפֶר. וַיִּשׁ לְפָרֶשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן "וְשְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם", שְׁעִירִים הֵם שָׂדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבֹתֵיהֶם שְׁעִירִים הֵלָל: (יח) תִּשִּׁי, תִּשְׁכַּח. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: כְּשֶׁבֶא לְהִטִּיב לָכֶם, אַתֶּם מְקַעֲסִין לְפָנָיו וּמִתִּישִׁין כְּחוֹ מִלְּהִטִּיב לָכֶם. אֵל מְחַלְלָה, מוֹצִיאָךְ מִרְחָם, לְשׁוֹן "חָלַל אֵילֹת", "חָלַל בְּיֹלְדָה:"

(יד) חֲמָאֵת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שִׁנְאָמֶר: "עֲשֶׂהָ בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רָעִי וּמֵאָה צֹאן". עִם־חֵלֶב כָּרִים, זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים, שִׁנְאָמֶר: "וְאוֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן". חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שִׁנְאָמֶר: "וַיְהִי לָהֶם שְׁלֹמֹה וְגו'". וְדָם־עֵנֶב תִּשְׁתֶּה־מֶר, בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים "הַשְׁוֹתִים בְּמִדְּוָקִי יִין:" חֲמָאֵת בָּקָר, הוּא שׁוֹמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל גְּבִי הַחֵלֶב. וְחֵלֶב צֹאן, חֵלֶב שֶׁל צֹאן, וְכִשְׁהוּא דְּבוֹק נְקוּד 'חֵלֶב', כְּמוֹ "בְּחֵלֶב אֱמוּ". כָּרִים, כְּבָשִׂים. וְאֵילִים, כְּמִשְׁמַעוּ. בְּנֵי־בֶשֶׁן, שְׁמָנִים הָיוּ. כְּלִיֹּת חֲטָה, חֲטִים שְׁמָנִים בְּחֵלֶב כְּלִיֹּת, וְנִסְיֹן כְּכֹלֵא. וְדָם־עֵנֶב, הָיָה שׁוֹתָה טוֹב (צְרִיף לֹמֶר: עֵנֶב) וְטוֹעֵם יִין חֲשׁוֹב. מֶר, יִין בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי. חֲמָר, אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר, אֲלֹא לְשׁוֹן מִשְׁכָּח בְּשַׁעַם, וּוינו' שֶׁל צ' (ווינוג). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הֵלָלוּ אַחֵר תִּרְגוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'אֲשֶׁר־נָזַן עַל תִּקְפֵּי אֶרֶץ וְכו': (טו) עֲבִית, לְשׁוֹן עֲבִי. כְּשִׁית, כְּמוֹ "כְּסִית", לְשׁוֹן: כִּי כִסָּה פָּנָיו בְּחֵלֶב, כְּאֵדָם שְׁמָן מִבְּפָנִים וְכִסְלוּ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כִסֵּל". כְּשִׁית,

צֹר יִלְדֶּךָ תִּשִּׂי וְתִשְׁכַּח אֶל מַחְלֶלְךָ: דַּחֲלַת תְּקִיפָא דְבִרְאָךְ אֲתִנְשְׁתָּא. שְׁבַקְתָּא פִלְחֹן אֱלֹהָא דְעִבְדֶּךָ: רַבִּיעִי יט וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנָּאץ מִפְּעַם בָּנָיו וַיִּבְנֹתָיו: וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנָּאץ מִפְּעַם בָּנָיו וַיִּבְנֹתָיו: וְגַלִּי קָדָם יי וְתַקְףָּ רִגְזָהּ, מִדְּאֲרִגִּיזוּ קְדָמוּהִי בָנִין וּבָנִין: כ וַיֹּאמֶר אֲסִתִּירָה פְּנֵי מַהֶם אֲרָאָה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֲמֹן בָּם: וַיֹּאמֶר אֲסִתִּירָה פְּנֵי מַהֶם אֲרָאָה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֲמֹן בָּם: וְאִמֵּר, אֶסְלַק שְׂכִינָתִי מִנְּהוֹן, גַּלִּי קְדָמִי מָה יֵהָא בְּסוּפְהוֹן. אַרְי דְּרָא דְאֲשִׁנְיָאוּ אֲנֹן, בְּנִיָּא דְלִית בְּהוֹן הִימְנוּ: כא הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כְּעֶסוֹנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֲקִנְיָאִם בְּלֹא־עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם: הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כְּעֶסוֹנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֲקִנְיָאִם בְּלֹא־עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם: אֲנֹן אֲקִנְיָאוּ קְדָמִי בְּלֹא דַחֲלָא, אֲרִגִּיזוּ קְדָמִי בְּטַעֲוֹתֵהוֹן. וְאִנָּא אֲקִנְנוֹן בְּלֹא עֵם, בְּעֵמָא טַפְשָׁא אֲרִגְזוֹן: כב כִּי־אֵשׁ קָדַחָהּ בְּאִפִּי וְתִיקַד עַד־שָׂאוֹל תַּחֲתִית וְתֹאכֹל אֶרֶץ וַיִּבְלָה וְתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים: כִּי־אֵשׁ קָדַחָהּ בְּאִפִּי וְתִיקַד עַד־שָׂאוֹל תַּחֲתִית וְתֹאכֹל אֶרֶץ וַיִּבְלָה וְתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים: אַרְי קְדוּם תְּקִיף כְּאִשָּׁא נָפֶק מִקְדָּמִי בְּרִגְזוֹ, וְשִׁיעִי עַד שָׂאוֹל אֲרַעִית. וְאִסְפָּא אֲרַעָא וְעַלְלָתָהּ, וְשִׁיעִי עַד סִפִּי טוֹרִיָּא: כג אֲסַפָּה עָלֵימוּ רָעוֹת חֲצִי אֲכַלְה־בָּם: אֲסַפָּה עָלֵימוּ רָעוֹת חֲצִי אֲכַלְה־בָּם: אִסְפָּא עַלִּיהוֹן בִּישָׁן. מִכְתְּשִׁי אֲשִׁיעִי בְּהוֹן: כד מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקָטַב מִרִירִי וְשָׁן־בִּיהֶמָּת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֶמֶת זַחְלִי עֶפְרוֹ: מִזֵּי רָעַב

רש"י

הַרְוֵהוּ, "עולותיכם ספו על זבחיכם". דָּבָר אַחֵר "אֲסַפָּה", אֲכַלְהּ, כְּמוֹ "פֶּן תִּסְפָּה". חֲצִי אֲכַלְה־בָּם, כָּל חֲצִי אֲשִׁלִּים בָּהֶם, וְקִלְקֵלָה זֶה לְפִי הַפְּרָעָנוֹת לְבִרְכָּהּ הָיָא: חֲצִי כָלִים וְהֵם אֵינֶם כָּלִים: (כד) מִזֵּי רָעַב, אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: 'נִפְחִי כֶּפֶן', וְאֵין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמֹה שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הִרְשָׁן מִשִּׁילּוֹשׁ"א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירֵי רָעַב, אֲדָם כְּחוֹשׁ מְגִדֵּל שֹׁעֵר עַל בְּשָׂרוֹ. מִזֵּי, לְשׁוֹן אֲרָמִי שֹׁעֵר, מִזֵּי, דְּהוּנָה מִתְּפַךְ בְּמִזֵּי. וְלְחָמִי רֶשֶׁף, הַשָּׂדִים נִלְחָמוּ בָהֶם, שְׁנֵאמַר: "וּבְגִי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף", וְהֵם שָׂדִים. וְקָטַב מִרִירִי, וּכְרִיתוֹת שֶׁד שְׁשָׁמוֹ מִרִירִי. קָטַב, כְּרִיתָהּ, כְּמוֹ "אֵחִי קָטַבְךָ שְׂאוֹל". וְשָׁן־בִּיהֶמָּת, מַעֲשֶׂה הָיָא וְהָיוּ הָרַחֲלִים נוֹשְׁקִין וּמִמֵּיתִין. חֶמֶת זַחְלִי עֶפְרוֹ, אֲרֵס נִחְשִׁים הַמַּהֲלָכִים עַל גִּחוּנָם עַל הָעֶפֶר, כְּפִיִּם הוֹחֲלִים עַל הָאֶרֶץ. וְזַחְלִיהּ, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמִּים עַל הָעֶפֶר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דְּבַר הַמִּשְׁפָּשֵׁף עַל הָעֶפֶר וְהוֹלֵךְ:

(כ) מָה אַחֲרִיתָם, מָה תַּעֲלֶה בָהֶם בְּסוּפָם. כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הֵמָּה, מִהִפְכִּין רְצוּנוֹ לְכַעַס. לֹא־אֲמֹן בָּם, אֵין גְּדוּלֵי נְפָרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דְּרָךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. אֲמֹן, לְשׁוֹן "וַיְהִי אֹמֶן", נוֹדֵרשׁוֹר"ה בְּלַע"ז (עֲרִיצִיָּהּ עוֹנֵה עֲנֵהוּ). דָּבָר אַחֵר: "אֲמֹן", לְשׁוֹן אֲמוּנָה כְּתוּבָה, אֲמָרוּ בְּסִינִי "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וְלִשְׁעָה קִלְה בְּטָלוּ הַבְּטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל: (כא) קִנְאוּנִי, הִבְעִירוּ חֶמֶת. בְּלֹא־אֵל, בְּדָבָר שְׂאִינוּ אֱלֹהִים בְּלֹא־עֵם, בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שְׂאִין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "הֵן אֶרֶץ כְּשָׂדִים זֶה הָעָם לֹא יָדָע, וּבָעֵשׂוּ הוּא אוֹמֵר: "בְּזוֹי אֲתָה מֵאֹד". בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסֵם, אֵלוּ הַמִּינִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אֲמָר נָבֵל בְּלָבוֹ אֵין אֱלֹהִים:" (כב) קָדַחָהּ, בָּעֲרָה. וְתִיקַד, בָּכֶם עַד הִסּוֹד. וְתֹאכֹל אֶרֶץ וַיִּבְלָה, אֲרַצְכֶם וַיִּבְלָה. וְתִלְהֹט, יוֹשְׁלִים הַמִּיֻּסְדֹּת עַל הָהָרִים, שְׁנֵאמַר: "יֹרֹשְׁלִים הָרִים סִבִּי לָהֶם:" (כג) אֲסַפָּה עָלֵימוּ רָעוֹת, אַחֲבַר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן "סָפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה", "סִפּוֹת

וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף וְקָטָב מְרִירֵי וְשֶׁן-בְּהֶמֶת אֲשֶׁלַח-בָּם עִם-חֶמֶת זַחְלִי עֶפְרָ: נִפְיַחֵ כָּפֹן, וְאֶכְוִלִי עוֹף וְכִתְיִשִּׁי רוּחִין בִּישִׁין. וְשֶׁן חִיּוֹת בְּרָא אֲגָרִי בְּהוֹן, עִם חֶמֶת תַּנִּינִיא דְזַחְלִין בְּעֶפְרָא: כֹּה מַחוּיֹן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אִימָה גַם-בַּחֹר גַּם-בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה: מַחוּיֹן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אִימָה גַם-בַּחֹר גַּם-בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה: מִבְּרָא תַתְּפִיל חֶרֶבָא, וּמַתְנַנִּיא חֶרֶבַת מוֹתָא. אִף עוֹלָמִיהוֹן אִף עוֹלָמְתָהוֹן, יִנְקִיהוֹן עִם סְבִיחֹן: כֹּה אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהֶם אֲשִׁבִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם: אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהֶם אֲשִׁבִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם: אֲמַרְתִּי יַחֲוִל רִגְזִי עֲלֵיהוֹן וְאֲשִׁיעֲנֹן. אֲבָשָׁל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דְיִבְרָנְהוֹן: כֹּה לִוְלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגֹר פֶּן-יִנְפְּרוּ צָרִימוּ פֶן-יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל-זֹאת: לִוְלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגֹר פֶּן-יִנְפְּרוּ צָרִימוּ פֶן-יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל-זֹאת: אֱלוּלָפוֹן, רִגְזָא דְסִנְאָה כְּנִישׁ, דְלִמָּא יִתְרַבֵּב בְּעַל דְּכָבָא. דְלִמָּא יִמְרוּן יִדְנָא תַקִּיפַת לָנָא, וְלֹא מִן קָדָם יִי הוּת כָּל-דָּא: כֹּה כִּי-גֹוִי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: כִּי-גֹוִי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: אִרִי עִם מֵאֲבָדִי עֲצָה אֲנוּן, וְלִית בְּהוֹן סוּכְלָתְנוּ: חֲמִישִׁי כֹּה לֹו חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יִכְיֵנוּ לְאַחֲרִיתָם: לֹו חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יִכְיֵנוּ לְאַחֲרִיתָם: אֱלוּ חֲפִימוּ אֲסַתְּפִלוּ בְּדָא, סִבְרוּ מָה יִהִי בְּסוּפְהוֹן: לֹו אִיכָּה יִרְדֹּף אַחֲדֹו אֶלְף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבְּכָה אִם-לֹא כִּי-צוּרָם מְכָרָם וְיִהְיֶה הַסְּגִירָם: אִיכָּה יִרְדֹּף אַחֲדֹו אֶלְף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבְּכָה אִם-לֹא כִי-צוּרָם מְכָרָם וְיִהְיֶה הַסְּגִירָם: אֲכַדִּין יִרְדֹּף חַד לֹאֲלָפָא, וְתִרִין יַעֲרָקוּן לְרַבּוּתָא. אֱלֹהִין (אֲרִי) תַקִּיפְהוֹן מְסֻרְנוֹן, וְיִי אֲשַׁלְמַנּוֹן:

רש"י

"אֲמַצְכֶם כְּמוֹ פִי", וְהָא' הַתִּיכּוּנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלֵל. וְאוֹנֶקְלוֹס תַּרְגֵּם אַחֵר לְשׁוֹן הֶבְרִיתָא הַשְּׁנִיָּה בְּסִפְרֵי הַחֹלְקֵת תִּבְּה זֹו לִג' תְּבוּת: אֲמַרְתִּי אִף אִי הֵם, אֲמַרְתִּי בָּאִי: 'אֲתַנֵּם כְּאֵלוּ אֵינֶם, שִׁיאֲמִרוּ רֹאִיֵּהֶם עֲלֵיהֶם: אִיֵּה הֵם?' (כו) לִוְלִי כַּעַם אוֹיֵב אֲגֹר, אִם לֹא שְׁפַעַס אוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוֹכֵל לָהֶם וּיִשְׁחִיתָם, יִתְּלֶה הַגְּדֹלָה בּוֹ, וּבִאֲלֵהוּ, וְלֹא יִתְּלֶה הַגְּדֹלָה בִּי, וְהוּוּ שְׁנֵאֲמַר: "פֶּן יִנְכְּרוּ צָרִימוּ", יִנְכְּרוּ הַדָּבָר לְתוֹת גְּבוּרָתוֹ בְּעִבּוּדֹת מִכּוּכִים, שֶׁאִין הַגְּדֹלָה שְׁלוֹ. פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנֹו רָמָה וְגו': (כז) כִּי, אוֹתוֹ גֹּוִי. אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה, שְׁאֵלוּ הִיוּ חֲכָמִים יִשְׁפִּילוּ זֹאת: "אִיכָּה יִרְדֹּף וְגו'": (כח) יִכְיֵנוּ לְאַחֲרִיתָם, יִתְּנוּ לָב לְהַתְּבוּנוֹן לְסוּף פְּרַעְנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: (ל) אִיכָּה יִרְדֹּף אַחֲדֹו, מִמֶּנּוּ אֶלְף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם-לֹא כִי-צוּרָם מְכָרָם וְיִהְיֶה הַסְּגִירָם, מְכָרָם וּמְסֻרָם בִּידְנֹו, דְלִיבִירֹו בְּלַע"ז (אֲבִיעֲרַעֲבֵנוּ):

(כח) מַחוּיֹן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב, מַחוּיֹן לְעִיר תִּשְׁכַּלֵּם חֶרֶב גִּיסוֹת. וּמַחְדָּרִים אִימָה, כְּשֶׁבֹרַח וְנִמְלֵט מִן הַחֶרֶב, חֲדָרִי לְבוֹ נִוקָּפִים עֲלִיו מַחֲמַת אִימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דְּבָר אַחֵר: "וּמַחְדָּרִים אִימָה", בְּבִית תַּהֲיֶה אִימַת דְּבָר, כְּמָה שְׁנֵאֲמַר: "כִּי עֲלֶה מוֹת בְּחֻלּוֹנֵינוּ", וְכֵן תַּרְגֵּם אוֹנֶקְלוֹס. דְּבָר אַחֵר: "מַחוּיֹן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב", עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחוּצוֹת, שְׁנֵאֲמַר: "וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שְׁמֹתָם מִזְבְּחוֹת לְבִשְׁת". וּמַחְדָּרִים אִימָה, עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחֻדְרֵי חֲדָרִים, שְׁנֵאֲמַר: "אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בְּחֶשֶׁךְ בְּחֻדְרֵי מִשְׁכִּיתוֹ": (כו) אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהֶם, אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאֶה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ "אֶפְאִיֵּהֶם", אֲשִׁיתָם פֶּאֶה, לְהַשְׁלִיכֶם מִעַל הַפֶּקֶר, וְדִגְמָתוֹ מְצִינֹו בְּעֶזְרָא: "וְתַתֵּן לָהֶם מִמְּלָכוֹת וְעַמִּים וְתַחֲלֹקֵם לְפֶאֶה", לְהַפְקֵר, וְכֵן חֲבָר מִנְחָם. וְיֵשׁ פּוֹתָרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: "יַחֲוִל רִגְזִי עֲלֵיהוֹן", וְלֹא יִתְּכוּ, שְׁאֵם כֵּן הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'אֶפְאִיֵּהֶם', אַחַת לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לְיִסוּד, כְּמוֹ: "אֶאֱזָרֶךְ",

לֹא כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם וְאִיִּבְנוּ פְּלִילִים: כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם וְאִיִּבְנוּ פְּלִילִים: אֲרִי, לֹא כְּתֻקָּפָא תֻקָּהוֹן, וּבְעָלִי דְכֻבָּנָא הוּוּ דִּינָנָא: לֵב כִּי־מִגְפָן סֶדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנִבְמוּ עֲנִב־רוּשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹת לָמוּ: כִּי־מִגְפָן סֶדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנִבְמוּ עֲנִב־רוּשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹת לָמוּ: אֲרִי כְּפָרְעֻנוֹת עֲמָא דְסֻדּוֹם פְּרַעֲנוֹתָהוֹן, וְלִקְוֹתָהוֹן כְּעַם עֲמָרָה. מִחֲתָהוֹן בִּישָׁן כְּרִישִׁי חוּזִין, וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן כְּמִרְרוֹתָהוֹן: לֵב חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹזֶר: חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹזֶר: הָא כְּמֵרַת תַּנִּינִיא כֹּס פְּרַעֲנוֹתָהוֹן, וּכְרִישׁ פְּתָנִי חוּזִין אֲכֹזְרָאִין: לֵב הֵלֹא־הוּא כְּמַס עֲמָדִי חֲתוּם בְּאוֹצְרָתִי: הֵלֹא כְּל־עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְזָן קְדָמִי. גְּנִיזִין לִיּוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרִי: לֵב לִי נָקַם וְשָׁלַם לַעֲת תַּמּוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אִידָם וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ: לִי נָקַם וְשָׁלַם לַעֲת תַּמּוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אִידָם וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ: קְדָמִי פְּרַעֲנוֹתָא וְאַנָּא אֲשֵׁלַם, לַעֲדָן דִּיגִלְזוֹן מֵאַרְעָהוֹן. אֲרִי קָרִיב יוֹם תִּבְרָהוֹן, וּמִבְּע דַּעֲתִיד לָהוֹן: לֵב כִּי־יִדִין יְהוָה עֲמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי־אַזְלַת יָד וְאַפֶּס עֲצוֹר וְעֻזּוֹב: כִּי־יִדִין יְהוָה עֲמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי

רש"י

קְרוּב יוֹם אִידָם, כְּשֶׁאַרְצָה לְהִבְיָא עֲלֵיהֶם יוֹם אִיד, קְרוּב וּמִזְמָן לִפְנֵי לְהִבְיָא עַל יְדֵי שְׁלוֹחִים הֶרְבֵּה. וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ, וּמֵהָרָא יָבֹאוּ הַעֲתִידוֹת לָהֶם. וְחָשׁ, כְּמוֹ "וְהָיָה יְחִישָׁה". עַד כָּאֵן הָעִיד עֲלֵיהֶם מִשָּׁה דְּבָרִי תוֹכְחָה לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַעֲד, כְּשֶׁתִּבְאֵא עֲלֵיהֶם הַפְּרַעֲנוֹת יִדְעוּ שֶׁאֵין הוֹדְעִים מֵרֹאשׁ, מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ הָעִיד עֲלֵיהֶם דְּבָרִי תִנְחוּמִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹלּוֹת הַפְּרַעֲנוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעַלְה: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ וְגו' הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו'": (לו) כִּי־יִדִין ה' עֲמּוֹ, כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין הַלְלוּ הַאֲמֹרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ "כִּי בָם יִדִין עַמִּים", (יִסַּר עַמִּים). "כִּי זֶה אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן 'דָּהָא' לְתַת טַעַם לְדְּבָרִים שֶׁל מַעַלְה, אֲלֵא לְשׁוֹן תַּחֲלַת דְּבוּר, כְּמוֹ "כִּי תִבְאֵא אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הַלְלוּ וְיִתְנַחֵם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבָדָיו לְשׁוֹב וּלְחַנּוּם עֲלֵיהֶם. 'יִתְנַחֵם, לְשׁוֹן הִפָּךְ מִחֲשָׁבָה לְהִטִּיב אוֹ לְהִרְעִי. כִּי יִרְאֶה כִּי־אַזְלַת יָד, (כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי אֲזַלַת) יָד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת וְחוֹזֶקֶת מֵאֵד עֲלֵיהֶם וְאַפֶּס בָּהֶם עֲצוֹר וְעֻזּוֹב. עֲצוֹר, נוֹשֵׁעַ עַל יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. עוֹזֵב, עַל יְדֵי עוֹזֵב. עוֹצֵר הוּא הַמוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בְּעַם שְׁלֹא יִלְכוּ מִפְּאֵרִים בְּצִאתָם לְצֹבָא עַל הָאוֹיֵב, בְּלִשׁוֹן לַע' מִיִּישׁוּ"ט (שְׁטַאָרַק טוֹפֵה־טִּלְטִין) עֲצוֹר, הוּא הַנוֹשֵׁעַ בְּמַעֲצוֹר הַמוֹשֵׁל. עוֹזֵב, מִחֲזָק, כְּמוֹ "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַם עַד הַחֹמֶה", "אִיךָ לֹא עֲזָבָה עִיר תְּהִלָּה:"

(לא) כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם, כֹּל זֶה הָיָה לָהֶם לְאוֹיְבִים לְהִבִּין שֶׁהֵשֵׁם הַסְּגִיָּרָה, וְלֹא לָהֶם וְלֹא־לְהֵימָּה הַנִּצְחָנוֹן, שֶׁהָרִי עַד הֵנָּה לֹא יָכֹל כֹּלּוֹם אֱלֹהֵיהֶם כְּגִדְּ צוּרָנוּ, כִּי לֹא כְּסִלְעֵנוּ סִלְעָם, כֹּל צוּר שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן סִלְעַ. וְאִיִּבְנוּ פְּלִילִים, וְעַכְשָׁן אוֹיְבֵנוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהָרִי צוּרָנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם, (סְפָרִים אַחֲרֵיהֶם: הָרִי שֶׁצּוּרָנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם): (לב) כִּי־מִגְפָן סֶדֶם גִּפְנָם, מוֹסֵב לְמַעַלְה: אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאִיָּהֶם, אֲשֶׁבִית וְזָכְרָם, לִפִּי שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם מַעֲשֵׂה סֶדֶם וְעֲמָרָה. שְׁדָּמַת, שְׁדָּה תִּבְוָאָה, כְּמוֹ: "וְשְׁדָּמַת לֹא עֲשֵׂה אֲכֹל", "בְּשְׁדָּמַת קִרְדּוֹן". עֲנִב־רוּשׁ, עֲשֵׂב מֵרֹאשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹת לָמוּ, מִשְׁקָה מֵרֹאשׁ לָהֶם, לִפִּי מַעֲשִׂיהֶם פְּרַעֲנוֹתָם, וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנְקֵלוֹס: 'וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן כְּמִרְרוֹתָהוֹן: (לג) חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם, כְּתִרְגוּמוֹ: "הָא כְּמֵרַת תַּנִּינִיא כֹּס פְּרַעֲנוֹתָהוֹן", הֵנָּה כְּמִרְרוֹת נִחְשִׁים כּוֹס מִשְׁתֵּה פְּרַעֲנוֹתָם. וְרֹאשׁ פְּתָנִים, כּוֹסִם, שְׁהוּא אֲכֹזֶר לְשׁוֹךְ. אוֹיֵב אֲכֹזֶר יָבֹא וְיַפְרַע מֵהֶם: (לד) הֵלֹא־הוּא כְּמַס עֲמָדִי, כְּתִרְגוּמוֹ, כְּסֻבּוֹרִים הֵם שֶׁשִּׁכְּחִי מַעֲשִׂיהֶם? כֹּלּוֹם גְּנוּזִים וְשִׁמּוּרִים לִפְנֵי. הֵלֹא־הוּא, פִּרִי גִפְנָם וְתִבְוָאָה שְׁדָּמַתָּם כְּמוֹס עֲמָדִי: (לה) לִי נָקַם וְשָׁלַם, עַמִּי נָכוֹן וּמִזְמָן פְּרַעֲנוֹת נָקַם וְיִשְׁלַם לָהֶם כְּמַעֲשִׂיהֶם. הֵנָּה וְשָׁלַם לָהֶם גְּמוּלָם. וְיִשׁ מִפְּרָשִׁים "וְשָׁלַם", שֶׁם דְּבָר כְּמוֹ "וְשָׁלוֹם", וְהוּא מְגֻרָתָ: "וְהַדְּבָר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ וְהַדְּבָר, וְאִמְתִּי אֲשֵׁלַם לָהֶם. לַעֲת תַּמּוּט רַגְלָם, כְּשֶׁתִּתּוֹם זְכוֹת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵם סְמוּכִים עֲלֵיו. כִּי

יִרְאָה כִּי־אֲנִילָת לִדְ וְאָפֶס עֲצוֹר וְעֶזְרָב׃ אַרְי יִדִין יִי דִינָא דְעִמָּה, וּפְרָעֻנֹת עֲבֹדוּהִי צְדִיקָא
יִתְפַּרַע. אַרְי גְּלִי קְדֻמוּהִי דְבַעֲדֵן דְּתַתְּקַף עֲלֵיהוֹן מַחַת סְנָאָה, יְהוֹן מְטַלְטְלִין וּשְׂבִיקִין׃ לֵא׃ וְאָמַר אִי
אֱלֹהֵימוֹ צוֹר חֲסִיו בּוֹ׃ וְאָמַר אִי אֱלֹהֵימוֹ צוֹר חֲסִיו בּוֹ׃ וַיִּמַּר אֵן דְּחַלְתְּהוֹן, תְּקִיפָא
דְּהוּוֹ רְחִיצִין בַּה׃ לֵא׃ אֲשֶׁר חֶלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין נְסִיכָם יִקּוּמוּ
וַיַּעֲזְרָכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ אֲשֶׁר חֶלֶב זִבְחֵימוֹ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין נְסִיכָם
יִקּוּמוּ וַיַּעֲזְרָכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ דִּי תִרְבּ נִכְסֵתְהוֹן הוּוֹ אֲכָלִין, שְׁתֵּן חֲמַר נִסְפִיהוֹן. יִקּוּמוּן
כְּעֵן וִיסְעִדּוּנְכוֹן, יְהוֹן עֲלִיכוֹן מְגֹן׃ לֵא׃ רְאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים
עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאֶחֱיָה מַחְצָתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל׃ רְאוּ
עֵתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אֲמִית וְאֶחֱיָה מַחְצָתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא
וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל׃ חֲזוּ כְּעֵן, אַרְי אָנָּא אָנָּא הוּא, וְלִית אֱלֹהַ בֵּר מַנִּי. אָנָּא מִמִּית וּמַחְיִי, מַחְיָנָא וְאַף
מַסִּינָא, וְלִית מִן יָדִי מְשׁוּזִב׃ שְׁשׁוּ מִ כִּי־אִשָּׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרָתִי חַי אֲנֹכִי
לְעֵלָם׃ כִּי־אִשָּׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאֶמְרָתִי חַי אֲנֹכִי לְעֵלָם׃ אַרְי אֲתַקְנִית בְּשִׁמְיָא בֵּית
שְׁכִינְתִּי, וְאֶמְרִית, קִיָּם אָנָּא לְעֵלְמִין׃ מֵא׃ אִם־שְׁנוֹתַי בְּרֶק חֲרָפִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפָּט
יָדִי אֲשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאִי אֲשַׁלֵּם׃ אִם־שְׁנוֹתַי בְּרֶק חֲרָפִי וְתֹאחֲזוּ
בְּמִשְׁפָּט יָדִי אֲשִׁיב נָקָם לְצָרִי וְלִמְשֹׁנָאִי אֲשַׁלֵּם׃ אִם עַל חַד תִּרְיִן כְּחֲזוּ בְּרָקָא, מִסּוּף שְׁמִיָּא
וְעַד סוּף שְׁמִיָּא תִתְגַּלִּי חֲרָפִי, וְתַתְּקַף בְּדִינָא יָדִי. אֲתָב פְּרַעְנוּתָא לְשֹׁנָאִי, וְלִבְעָלִי דְכָבִי אֲשַׁלֵּם׃ מִב׃ אֲשַׁכִּיר
חֲצִי מוֹדָם וְחֲרָפִי תֹאכַל בְּשׂוֹר מוֹדָם חֲלָל' וְשִׁבּוּהָ מִרְאֵשׁ פְּרַעְוֹת

רע"י

שָׁהֲרֵעוּ לָכֵן, אֲשֶׁר אֲנִי קִצְפָּתִי מֵעַתָּה וְהִמָּה עֲזָרוּ לְרָצוֹהָ. דָּבָר אֲחֵר:
 "וְתֹאמְרוּ יְדִי", אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחזִיק בָּהּ לְבָנִים נָקִים. **אֲשִׁירֵי נָקִים**
 וְגו', לְמַדוּ רְבוּתִינוּ בְּאִגָּדָה, מֵתוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שְׁאֵמֵר "וְתֹאמְרוּ
 בְּמִשְׁפָּט יְדִי", לֹא כְּמִדַּת בֶּשֶׁר וְדָם מִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִדַּת
 בֶּשֶׁר וְדָם זֹרֵק חַי וְאֵינוֹ יָכֹל לְהַשִּׁיבוֹ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זֹרֵק חַיִּיו
 וְיֵשׁ בִּידוֹ לְהַשִּׁיבֵם כְּאִלוֹ אוֹחֶזֶן בִּידוֹ, שֶׁהֵרִי בָרַק הוּא חֲצוֹ, שְׁבָאֲמֵר
 כֹּאן "בָּרַק חֲרָבִי, וְתֹאמְרוּ בְּמִשְׁפָּט יְדִי", וְהַמִּשְׁפָּט הֵנָּה לְשׁוֹן פְּרַעְזִיּוֹת
 הָאֵל, בְּלִעוֹ יוֹשִׁטִּיצ' א' (לוֹיֹט גִּזְעוּסֶק בַּעֲשֻׁטֶאפֶּען): (מג) **אֲשִׁפִּיר**
חַי מִדָּם, הָאֵלֹהִים. וְחֲרָבִי תֹאכֵל בֶּשֶׁר, בְּשָׂרָם. מִדָּם חֲלָל וּשְׂבִירָה,
 זֹאת תִּהְיֶה לָהֶם מִצּוֹן דָּם חֲלָלִי (סִפְרִים אַחֲרִים: חֲלָלִי דָם) וְיִשְׂרָאֵל
 וּשְׂבִירָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. **מֵרֹאשׁ פְּרֻעוֹת אוֹיֵב**, מִפְּשַׁע תַּחֲלַת פְּרֻצוֹת
 הָאֵלֹהִים, כִּי כִשְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִקָּה נִפְרָע מִהַעוֹבְדֵי מִכְבִּים, הִקָּה
 פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עוֹנֵם וְעוֹנֹת אֲבוֹתֵיהֶם מֵרֹאשִׁית פְּרָצָה שֶׁפָּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל:

(ו) **וְאָמַר**, הקדוש ברוך הוא עליהם. **אֵי אֱלֹהֵינוּ**, עבודת כוכבים שֶׁעָבְדוּ. **צוּר חָסִיד בּוֹ**, הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כְּלוּמַר שהיו בטוחין בו לְהִגָּן עליהם מן הַרְעָה: (ז) **אֲשֶׁר חָלַב בְּחֵימוֹ**, היו אותן אלהות אוכלים, שהיו מקריבים לפניהם ושותים מִיַּין נִסְכֵּם. **יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה**, אותו הצוּר יִהְיֶה לָכֶם מחסה ומסתור: (ט) **רְאוּ עֵתָה**, הבינו מן הפרעניות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע, וּמִן הַתְשׁוּעָה שֶׁאִשְׁשִׁיעֶכֶם ואין מוֹחֵה בְּיָדִי. **אֲנִי אֲנִי הוּא** אֲנִי להשפיל ואֲנִי להרים. **וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי**, עומד כְּנֶגְדִי לְמַחֲוֹת. **עִמָּדִי**, דְּגַמְתִּי וְכֻמוֹנִי. **וְאִין מִרְדִּי מִצִּילִי**, הפושעים בי: (י) **כִּי אֶשָּׂא אֱלֹשִׁמִּים יָדִי**, כִּי בַּחֲרוֹן אַפִּי אֶשָּׂא יָדִי אֶל עַצְמִי בְּשׁוּבוֹעָה. **וְאָמַרְתִּי חֵי אֲנֹכִי**, לשון שְׁבוּעָה הוּא, אֲנִי נִשְׁבַּע "חֵי אֲנֹכִי": (מא) **אִם־שִׁנּוּתִי בָרַק חֲרִבִּי**, אם אֶשְׁנֶן אֶת לֶהָב חֲרִבִּי, כִּמּוֹ לְמַעַן הִיּוֹת לֹה בָרַק, פִּלְגַּנְדֹּר"ר (גלאנץ). **וְתֵאָחַז בְּמִשְׁפַּח יָדִי**, להניח מִדַּת הַרְחִמִים בְּאֹזְבִּי

אויב: אשכיר חצי מדים וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות
אויב: ארזי גירי מדמא, וחרבי תקטול בעממא. מדם קטילין ושכין, לאעדא כתרין מריש סנאה ובעל
 דבבא: ^{מג} **הרנינו גוים עמו כי דם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר**
אדמתו עמו: הרנינו גוים עמו כי דם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר
 אדמתו עמו: שפחו עממא עמה, ארי פרענות עבדוהי צדיקא יתפרע. ופרענותא יתיב לשנאוהי,
 ויכפר על ארעה ועל עמה: ^{מז} **ויבא משה וידבר את-כל-דברי**
השירה-הזאת באזני העם הוא והושע בן-נון: ויבא משה וידבר
 את-כל-דברי השירה-הזאת באזני העם הוא והושע בן-נון: ואתא משה, ומליל, ית
 כל-פתגמי תשבחתא הדא קדם עמא. הוא והושע בן-נון: ^{מה} **ויכל משה לדבר את-כל-**
הדברים האלה אל-כל-ישראל: ויכל משה לדבר את-כל-הדברים האלה

רש"י

רגל: (לו) פירדיו ה' עמו, בלשון זה משמש "כי דיו", בלשון
 'דקא', ואין דין לשון יסורין, אלא כמו: 'כי יריב את ריבם מיד
 עושקיהם, כי יראה כי אולת יד וגו': (לו) ואמר אי אלהימו,
 האויב יאמר: "אי אלהימו", של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע
 כשגדד את הפרכת, כענין שנאמר: "ותרא אויבתי ותכסה בושח,
 האומרה אלי איז ה' אלהיך:" (טז) ראו עתה כי אני וגו', אז גלה
 הקדוש ברוך הוא ישועת יאמר: "ראו עתה כי אני הוא",
 מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה. ואין מיד
 מצייל, מי שיציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: (מ) כי אשא
 אל שמים ידי, כמו 'כי נשאתי', תמיד אני משרה מקום שכינתי
 בשמים, כתרונמו. אפלו חלש למעלה וגבור למטה, אימת העליון
 על התחתון, וכל שכן שגבור מלמעלה וחלש מלמטה. ידי, מקום
 שכינתי, כמו "איש על ידו", והנה בידו להפרע מכסם, אבל אמרתי
 שחי אנכי לעולם, איני ממחר לפרע, לפי שיש לי שהות בדבר,
 כי אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכולת בידו
 לפרע מן המתים ומן החיים. מלך בשר ודם שהוא הולך למות,
 ממחר נקמתו לפרע בחייו, כי שמה ימות הוא או אויבו, ונקמצא
 שלא ראה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואני
 נפרע בחייהם, אפרע במוותם: (מא) אם שונתי ברק חרבי, הרבה
 'אם' יש שאינם תלויים, כשאשנן ברק חרבי ותאחו במשפט ידי
 כו', כמו שפרשתי למעלה: (מד) הוא והושע בן-נון, שבת של
 דיתוגי היתה, נטלה רשות מה ונתנה לזה, העמיד לו משה מתרגמן
 ליהושע, שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל: 'בחי רבך
 לא היה לך להרים ראש'. ולמה קוראנו כאן 'הושע'? לאמר שלא
 זחה דעתו עליו, שאף על פי שנתנה לו גדלה, השפיל עצמו כאשר
 מתחלתו:

(מג) הרנינו גוים עמו, לאותו הזמן ישפחו העובדי כוכבים את
 ישראל: ראו מה שבחה של אמה זו שדבקו בהקדוש ברוך הוא
 בכל התלאות שעברו עליהם ולא ענבוהו, יודעים היו בטובו ובשבחו.
 כי דם-עבדיו יקום, שפירות דמיהם, כמשמעו. ונקם ישיב
 לצריו, על הגזל ועל החמס, כענין שנאמר: "מצרים לשמה תהיה,
 ואדום למדבר שממה מחמס בני יהודה", ואומר "מחמס אחיך יעקב
 וגו'". וכפר אדמתו עמו, ויפס אדמתו ועמו על הצרות שעברו
 עליהם, שעשה להם האויב. וכפר, לשון רצוי ופיוס, כמו "אכפרה
 פניו", 'אנחיה לרגליה'. וכפר אדמתו, ומה היא אדמתו? עמו.
 כשעמו מתנחמים, ארצו מתנחמת, וכן הוא אומר: 'רצית ה' ארצך',
 במה רצית ארצך? "שבת שבות יעקב". בפנים אחרים היא נדרשת
 בספרי, ונחלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה דורש קלה
 כנגד ישראל, ורבי נחמיה דורש את קלה כנגד העובדי כוכבים,
 רבי יהודה דורש כלפי ישראל: "אמרת אפאיהם", כמו שפרשתי
 עד "ולא ה' פעל כל זאת", "כי גוי אבד עצות המה", אבדו תורת,
 שהיא להם עצה נכונה. "ואין בהם תבונה", להתבונן איכה ירדף
 אחד מן האמות אלף מהם אם לא כי צורם מקרם, "כי לא כצורנו
 צורם", הכל כמו שפרשתי עד תכליתו. רבי נחמיה דורש כלפי
 העובדי כוכבים: "כי גוי אבד עצות המה", כמו שפרשתי תחלה,
 עד "ואויבנו פלילים": (מז) כי מנפן סדם נפנפם, של העובדי
 כוכבים. ומשדמות עמורה וגו', ולא ישימו לבם לתלות הגדלה
 בי. ענבמו ענבירוש, הוא שאמר: "לולי כעס אויב אגור", על
 ישראל להרעילם ולהמריקם. לפיכך "אשכלת מררת למו", להלעיס
 אותם על מה שעשו לבני: (מח) חמת תנינים יינם, מוכן להשקותם
 על מה שעושים להם: (מט) כמס עפרי, אותו הכוס, שנאמר: "כי
 כוס ביד ה' וגו'": (לח) לעת תמוט רגלם, כענין שנאמר: "תרמסנה

אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: וְשִׁיעִי מֹשֶׁה, לְמַלְלָא ית כָּל-פִּתְגָּמֵיָא הָאֵלִין, עִם כָּל-יִשְׂרָאֵל: מו' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
 תַּצִּיזוּ אֶת-בְּנֵיכֶם לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּצִּיזוּ
 אֶת-בְּנֵיכֶם לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וַאֲמַר לְהוֹן שׁוּי לְכַכּוֹן,
 לְכָל-פִּתְגָּמֵיָא, דִּי אָנָּא מִסְּהַד בְּכּוֹן יוֹמָא דִּין. דִּי תִפְקֹדְנוֹן ית בְּנִיכּוֹן, לְמִטֵּר לְמַעְבֵּד, ית כָּל-פִּתְגָּמֵי אִוְרִיתָא
 הָדָא: מו' כִּי לֹא-דָבַר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם כִּי-הוּא חַיִּיכֶם וּבְדַבַּר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ
 יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: כִּי
 לֹא-דָבַר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם כִּי-הוּא חַיִּיכֶם וּבְדַבַּר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר
 אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: אֲרִי, לֹא פִתְגָם רִיקָן הוּא מִנְכּוֹן, אֲרִי הוּא חַיִּיכּוֹן.
 וּבִפְתָּגְמָא דְדִין, תּוֹרְכּוֹן יוֹמִין עַל אֶרֶעָא, דִּי אַתּוֹן עֹבְרִין ית יַרְדֵּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ: מִפְטִיר מו' וַיְדַבֵּר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה, בְּכָרֶן יוֹמָא דְדִין לְמִימֹר: מו' עֲלֵה אֶל-הָרֹהַר הָעֵבְרִים
 הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְחוֹ וּרְאֵה אֶת-אַרְצָן
 כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה: עֲלֵה אֶל-הָרֹהַר הָעֵבְרִים הַזֶּה
 הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְחוֹ וּרְאֵה אֶת-אַרְצָן כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן

רש"י

בני דורו אומרים: "בכך וכך, אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחין
 אותו ליכנס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשילין וקורדמות
 ומבקעין את התבה". אמר הקדוש ברוך הוא: 'הריני מכניסו בחצי
 היום, וכל מי שיש בידו כח למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר:
 "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצריים אומרים: 'בכך
 וכך אם אנו מרגישים בהם, אין אנו מניחין אותן לצאת, ולא עוד
 אלא אנו נוטלין ספיות וכלי זון והורגין בהם'. אמר הקדוש ברוך
 הוא: 'הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות,
 יבא וימחה'. אף כאן במיתתו של משה נאמר: "בעצם היום הזה",
 לפי שהיו ישראל אומרים: "בכך וכך אם אנו מרגישים בו, אין אנו
 מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים, וקרע לנו את הזרע, והוריד
 לנו את המן, והגזין לנו את השלל, והעלה לנו את הבאר, ונתן
 לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו". אמר הקדוש ברוך הוא:
 'הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

(מו) שִׁימוּ לְבַבְכֶּם, צריך אדם שהיה עיניו, ואזניו ולבו מכונים
 לדברי תורה, וכן הוא אומר: "בן אדם ראה בעיניו ובאזניו שמע
 ושים לבו וגו'", והרי דברים קל וחמר, ומה תבנית הבית, שהוא
 נראה לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שהיה עיניו ואזניו ולבו
 מכון להבין, דברי תורה שהן כהררין התלויין בשערה, על אחת
 כמה וכמה: (מו) כִּי לֹא-דָבַר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם, לא לחנם אתם
 יגיעים בה, כי הרבה שָׂכָר תלוי בה, "כי הוא חייכם". דבר אחר:
 אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שָׂכָר, מדע
 לך שכן אמרו חכמים: "ואחות לוֹטֵן תַּמְנֵעַ, ותַּמְנֵעַ היתה פילגש
 וגו'", לפי שאמרה: 'איני פדאי להיות לו' לאשה, הלאו ואהיה
 פילגשו', וכל כך למה? להודיע שבוהו של אברהם, שהיו שלטונים
 ומלכים מתאווים לידבק בורעו: (מו) וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה, בג' מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בג'ת
 "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲזָה: סק, לטורא דַּעֲבֵרְאֵי הַדִּין טוֹרָא דְנָבוּ, דִּי בָאֲרַעָא דְמוֹאֲב, דִּי עַל אֲפִי יִרְחוֹ.
 וְחֲזִי יַת אֲרַעָא דְכְנַעַן, דִּי אָנָּא יְהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא: ז' וּמָת בְּהָרְ אֲשֶׁר אֶתָּה עֲלָה
 שְׁמָה וְהֶאֱסָף אֶל-עַמּוּךְ בֹּאֲשֶׁר-מֵת אֶהֱרֹן אַחִיךָ בְּהָר הָהָר וַיֹּאסֶף
 אֶל-עַמּוּי: וּמָת בְּהָר אֲשֶׁר אֶתָּה עֲלָה שְׁמָה וְהֶאֱסָף אֶל-עַמּוּךְ כֹּאֲשֶׁר-מֵת אֶהֱרֹן
 אַחִיךָ בְּהָר הָהָר וַיֹּאסֶף אֶל-עַמּוּי: וּמוֹת, בְּטוֹרָא דִּי אַתְּ סִלַּק לַתְּמָן, וְאַתְּכִנְשׁ לַעֲמֻךְ. כְּמָא דְמִית
 אֶהֱרֹן אַחֲוָךְ בְּהוֹר טוֹרָא, וְאַתְּכִנִּישׁ לַעֲמָה: נא עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּמִי-מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר-צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי-מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר-צֶן עַל
 אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל דִּי שְׁקֵרְתוּן בְּמִימְרִי, בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמִי
 מַצּוֹת רָקִם מִדְּבַר צֶן. עַל דִּי לֹא קִדְשִׁתוּן יְתִי, בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: נב כִּי מִנְּגִד תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ
 וְשָׁמָּה לֹא תָּבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַנִּי נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי מִנְּגִד
 תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָּבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַנִּי נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲרִי מִקְּבֵל
 תַּחֲזִי יַת אֲרַעָא. וּלְתַמָּן לֹא תַעוּל, לְאֲרַעָא, דִּי אָנָּא יְהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

הפטרות האזינו

לאשכנזים

א תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קֹדֶשׁ-שׁוֹצוֹם קְרָאוּ עֲצֵרָה: ב אֲסִפּוּ-עַם קִדְשׁוֹ קָהֵל קִבְּצוּ זִקְנִים אֲסִפּוּ
 עוֹלָלִים וְיוֹנְקֵי שְׂדִים יֵצֵא חֵתָן מִחֲדָרוֹ וְכֻלָּה מִחֻפְתָּה: ג בֵּין הָאוּלָם וְלִמְזוֹבָח יִכְבֹּל הַפְּהָנִים
 מִשְׁרָתִי יִהְיֶה וַיֹּאמְרוּ חֹסֶה יְהוָה עַל-עַמּוּךְ וְאַל-תִּתֵּן נַחֲלֶתְךָ לְחִרְפָּה לְמַשְׁלָבָם גוֹיִם
 לָמָּה יֹאמְרוּ בְּעַמִּים אֵיךְ אֱלֹהֵיהֶם: ד וַיִּקְנֵא יְהוָה לְאָרְצוֹ וַיַּחֲמַל עַל-עַמּוּ: ה וַיַּעַן יְהוָה
 וַיֹּאמֶר לַעֲמּוֹ הִנְנִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת-הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׁבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא-אֶתֵּן אֶתְכֶם
 עוֹד חִרְפָּה בְּגוֹיִם: ו וְאֶת-הַצֹּפוֹנִי אֲרַחֵק מֵעַלְיֶכֶם וְהַדְּחִיתִיו אֶל-אָרֶץ צִיָּה וְשָׁמָּה אֶת-פָּנָיו

רש"י

לָכֶם: "וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע", וְהֵם הַכוֹהֵן, וְהַצִּיּוֹן לְהַכּוֹת פְּעָמִים,
 וְאֵלּוּ דִּבְרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מִימָיו בְּלֹא הֶקְאָה, הֵיכָא מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים,
 שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'זֶמֶה הַסֵּלַע הַזֶּה שְׂאִינוּ לְשָׁכֵר וְלֹא לְפִרְעוֹת,
 אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שָׁכֵר, וְאִם חָטָא אֵינוּ לוֹקֵה, כִּד מְקִים מַצּוֹת
 בּוֹרָאוֹ, אָנוּ לֹא כָל שְׁכָנָי: (ג) כִּי מִנְּגִד, מִרְחֹק. תִּרְאֶה וְגו', כִּי
 אִם לֹא תִרְאֶה עֲכָשׁוּ, תִּרְאֶה עוֹד בְּחִיָּד. וְשָׁמָּה לֹא תָּבוֹא, כִּי
 יִדְעִתִּי כִּי תִבְיָה הִיא לָךְ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לָךְ: 'עֲלֵה וְרֹאה':

(ג) כֹּאֲשֶׁר-מֵת אֶהֱרֹן אַחִיךָ, בְּאוֹתָהּ מִיתָה שְׂרָאִית וְחֻמְדָּת אוֹתָהּ,
 שֶׁהִפְשִׁיט מִשָּׁה אֶת אֶהֱרֹן בְּגָד רֵאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שָׁנִי
 וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרֹאה בְּגוֹ בְּכַבּוּדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אֶהֱרֹן אַחִי, עֲלֵה
 לַמִּטָּה' וְעֲלָה, 'פֶּשֶׁט יָדֶיךָ' וּפֶשֶׁט, 'פֶּשֶׁט רַגְלֶיךָ' וּפֶשֶׁט, 'עֲצָם
 עֵינֶיךָ' וְעֲצָם, 'קִמְצֵן פִּיךָ' וְקִמְצֵן, וְהִלֵּךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה אֲשֶׁרִי מִי
 שְׂמַת בְּמִיתָה זוֹ: (ג) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי, גְּרַמְתֶּם לְמַעַל בִּי.
 עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי, גְּרַמְתֶּם לִי שְׁלֹא אֶתְקַדֵּשׁ, אֲמַרְתִּי

אֶל הַיָּם הַקְדַּמְנִי וְסָפוּ אֱלֹהִים הָאֲחֵרִין וְעָלָה בָאִשׁוֹ וְתַעַל צַחַנְתּוֹ כִּי הַגְדִּיל
לַעֲשׂוֹת: אֶל־תִּירָאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־הַגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת: הֵאֱלִיתִירָאוּ בַּהֲמוֹת
שָׂדֵי כִּי דִשְׂאוּ נְאוֹת מְדַבֵּר כִּי־עַל נִשְׂא פְרִיֹו תֵאנָה וּגְפֹן נָתַנוּ חִילָם: ט וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ
וּשְׂמָחוּ בִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרָה לַצִּדְקָה וַיֹּרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ
בְּרֹאשׁוֹן: וּמִלֵּאוּ הַגְּרָנוֹת בָּרַ וְהַשִּׁיקוּ הַיָּקְבִים תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר: י וּשְׁלַמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים
אֲשֶׁר אָכַל הָאֶרֶץ הַיֶּלֶק וְהַחֲסִיל וְהַגֹּם חִילִי הַגְדֹּל אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי בָכֶם: יא וְאֶכְלֶתֶם
אֶכּוֹל וְשָׂבוּעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וּלֹא־יִכְשׁוּ
עַמִּי לְעוֹלָם: יב וַיִּדְעוּתָם כִּי בִקְרַב יִשְׂרָאֵל אָנִי וְאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאִין עוֹד וּלֹא־יִכְשׁוּ
עַמִּי לְעוֹלָם:

הפסטר האזינו כמנהג הספרדים

בשמואל ב פרק כב

א וַיִּדְבֹר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּלִל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף
שָׂאוֹל: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעִי וּמִצַּדִּיתִי וּמִפִּלְטֵי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אַחֲסֶה־בּוֹ מִגִּזְיִי וְקִרְן־יִשְׁעִי
מִשְׁגָּבִי וּמִנוֹסֵי מִשְׁעֵי מַחֲסֵם תִּשְׁעֵנִי: ד מִהַלֵּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֵיבֵי אֹיְשָׁעַ: ה כִּי אֶפְפָּנִי
מִשְׁפְּרֵי־מוֹת נַחֲלִי בְלִיעַל יִכְעֲתֵנִי: ו חֲבַלִּי שָׂאוֹל סָבָנִי קֹדְמִנִי מִקְשֵׁי־מוֹת: ז בְּצַר־לִי אֶקְרָא
יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהִיכָלוֹ קוֹלִי וַיִּשְׁעֲתִי בְּאָזְנוֹ: ח (כ' ותגש קרי) וַיִּתְנַעַשׁ
וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וַיִּתְנַעַשׁוּ כִי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עֶשֶׂן בְּאָפוֹ וְאֵשׁ מִפִּי
תֹאכַל גִּחְלִים בָּעָרוֹ מִמֶּנּוּ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרֶד וַעֲרַפֵּל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב וַיַּעֲף
וַיֵּרָא עַל־כְּנַפֵּי־רוּחַ: יב וַיֵּשֶׁת חֶשֶׁד סָבִיבֵתָיו סָפוֹת חֲשֵׁר־תַּמִּים עָבִי שָׁחֲקִים: יג מִנְּהָ נִגְדוּ
בָּעָרוֹ גִּחְלֵי־אֵשׁ: יד יִרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעִלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חֲצִים וַיַּפִּיצֵם בְּרֶקַע
(כ' ויהם קרי) וַיִּהָם: טז וַיִּרְאוּ אֶפְקֵי יָם וַיָּגְלוּ מִסְּדוֹת תְּבַל בְּנִעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ
אָפוֹ: טז וַיִּשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקְחֵנִי יְמִשְׁנִי מִמֵּי־רַבִּים: יז וַיִּצִּילֵנִי מֵאֵיבֵי עֹז מִשְׁנָאִי כִּי אֲמָצוּ
מִמֶּנִּי: יח יִקְדַּמְנִי בַּיּוֹם אִידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעֵן לִי: יט וַיֵּצֵא לְמַרְחָב אֹתִי יַחֲלֹצֵנִי כִּי־חָפֵן
כִּי: כ וַיִּגְמְלֵנִי יְהוָה בְּצַדִּיקָתִי כִּבְרִי יְדִי יֵשִׁיב לִי: כא כִּי שִׁמְרַתִּי דִּרְכִּי יְהוָה וּלֹא רָשַׁעְתִּי
מֵאֱלֹהִי: כב כִּי כָל־ (כ' משפטו קרי) מִשְׁפָּטָיו לִנְגְדִי וַחֲקָתִיו לֹא־אֲסוּר מִמֶּנּוּ: כג וְאַהֲבִיהַ תָּמִים
לוֹ וְאַשְׁתַּמְרָה מַעֲוֹנִי: כד וַיֵּשֶׁב יְהוָה לִי בְצַדִּיקָתִי כִּבְרִי לִנְגְדִי עֵינָיו: כה עַם־חֲסִיד תִּתְחַסֵּד
עַם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמֵּם: כו עַם־נָכַר תִּתְכַּבֵּר וְעַם־עֶקֶשׁ תִּתְפַּל: כז וְאַתָּה־עַם עֲנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ
עַל־רַמִּים תִּשְׁפִּיל: כח כִּי־אַתָּה גִּירִי יְהוָה וַיְהִיהָ יְגִיָּה חֲשָׁפִי: כט כִּי בִכָּה אֲרוּץ גְּדוֹד בְּאֱלֹהֵי
אֲדֹלַג־שׁוֹר: ל הָאֵל תָּמִים דִּרְכּוֹ אֲמַרְתָּ יְהוָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחֲסִים בּוֹ: לא כִּי
מִי־אֵל מִבְּלַעֲדִי יְהוָה וּמִי צוֹר מִבְּלַעֲדִי אֱלֹהֵינוּ: לב הָאֵל מַעֲוִי חֵיל וַיִּתֵּר תָּמִים (כ' דרכו
קרי) דִּרְכִּי: לג מִשְׁוֶה (כ' רגליו קרי) רַגְלֵי כְּאֵילוֹת וְעַל־בִּמְתִּי יַעֲמִידֵנִי: לד מִלִּמַּד יְדִי לְמַלְחָמָה
וְנַחַת קִשְׁת־נַּחוּשָׁה וְרֵעִתִּי: לה וַתֵּתֵן לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַעֲנִתְךָ תִּרְבֵּנִי: לו תִּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּנִי
וְלֹא מַעֲדוֹ קִרְסָלִי: לו אֲרִדְפָה אֹיְבֵי וְאַשְׁמִידֵם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־פְּלוֹתָם: לז וְאֶכְלֵם וְאֶמְחָצֵם

וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָיו: ^ל וַתּוֹרֶנִּי חַיִּל לְמַלְחָמָה תְּכַרֵּיעַ קָמִי תַּחְתָּנִי: ^מ וַאֲיִבִּי תַּתָּה לִּי עֶרֶף מִשְׁנָאִי וְאַצְמִיתֵם: ^{מא} יִשְׁעוּ וַאֲיִן מִשְׁעֵי אֱלֹהִיהוּ וְלֹא עָנָם: ^{מב} וְאַשְׁחָקֵם כַּעֲפָר אֶרֶץ כְּמִיטֵי-חֻצוֹת אֲדָקֵם אֲרָקֵם: ^{מג} וַתִּפְּלֵמֶנִי מְרִיבִי עִמִּי תִשְׁמַרְנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא-יִדְעָתִי יַעֲבֹדֵנִי: ^{מד} בְּנִי נָכַר יִתְכַּחֲשׁוּ-לִי לְשִׁמּוֹעַ אֲזִין יִשְׁמָעוּ לִי: ^{מה} בְּנִי נָכַר יִפְּלוּ וַיִּחַגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵם: ^{מו} חֵי יְהוָה וּכְרוֹךְ צוּרֵי יוֹדֵם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעֵי: ^{מו} הֶאֱלֵל הַנֶּתָּן נִקְמָת לִי וּמְרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי: ^{מז} וּמוֹצִיאִי מֵאִיבִי וּמִקְמִי תְרוֹמָמֶנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: ^{מח} עַל-כֵּן אֹדֶךָ יְהוָה בְּגוֹיִם וּלְשִׁמּוֹךְ אֲזַמֵּר: ^נ (כ' מגדיל קרי) מַגְדִּיל יִשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וַעֲשֵׂה-חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזֹרְעוֹ עַד-עוֹלָם:

פרשת וזאת הברכה

לג. וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ: וְדָא בְרַכְתָּא, דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיא דִּי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, קֳדָם מוֹתָה: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי מַלְרַע בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרְזָן וְאַתָּה מִרְבַּבְתָּ קֹדֶשׁ מִימִינוֹ ^{אשדת} אִשׁ דָּת לָמוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי מַלְרַע בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהָר פֶּאֶרְזָן וְאַתָּה מִרְבַּבְתָּ קֹדֶשׁ מִימִינוֹ ^{אשדת} אִשׁ דָּת לָמוֹ: וַאֲמַר, יִי, מִסִּינַי אֲתַגְּלִי וְזִהוֹר יִקְרָה מִשְׁעִיר אֲתַחֲזִי לְנָא, אֲתַגְּלִי בְּגִבּוֹרְתָהּ מִטּוֹרָא דְפֶאֶרְזָן, וְעַמָּה רַבַּבְתָּ קִדִּישִׁין. כְּתַב יְמִינָהּ, מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא אֹרִיתָא יְהִב לָנָא: ^ז אַף חֲבִב עַמִּים כָּל-קֹדֶשָׁיו בִּידָךְ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלָךְ יֵשָׁא מִדְּבַרְתִּיךְ: אַף חֲבִב עַמִּים כָּל-קֹדֶשָׁיו בִּידָךְ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלָךְ

רש"י

אחר: "אש דת", כתרוממו, שנתנה להם מתוך האש: (ג) אף חבב עמים, גם חבה ותרבה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה עתיד להוליד כשארם הקדוש ברוך הוא, ליעקב: "גוי וקהל גוים יהיה ממך". כל-קדשיו בידך, נפשות הצדיקים גנוזות אלו, כענין שנאמר: "והיתה נפש אדני צרוּרה בצורו החיים את ה' אלהיו". והם תכּוּ לרגלך, והם ראויים לך, שהרי תכּוּ עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך, בסיני. תכּוּ לשון פעולה, התוכּוּ לתוך מרגלותיך. ישא מדברתיך, נשאו עליהם על תורתך. מדברתיך, המ"ם בו קרוב ליסוד, כמו: "וישמע את הקול מדבר אליו", "ואשמע קול מדבר אליו", כמו 'מתדבר אליו', אף זה "מדברתיך", מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם. טיטו' פליזור"ש פלצ"ז (זיך בעשפרעכען, זיך אויפריידען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דבריך, והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון

(א) וְזֹאת הַבְּרָכָה, לפני מותו, סמוך למיתתו שאם לא עכשו, אימתי? (ב) וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא, פתח תחלה בשבחו של מקום, ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל. וכל זה דרך רצוי הוא, כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה. מסיני בָּא, יצא לקראתם כשבאו להתיצב בתחתית ההר, כחתן היוצא להקביל פני כלה, שנאמר: "לקראת האלהים", למדנו שיצא כנגדם. וזרח משעיר לָמוֹ, שפתח לבני שעיר שיקבלו את התורה, ולא רצו. הופיע, להם. מהר פֶּאֶרְזָן, שקלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה, ולא רצו. ואתה, לישראל. מרבבת קדש, ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש ולא כלם, ולא רבם, ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חתן. אש דת, שהיתה כותבה מאז לפני באש שהורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר

יֵשָׁא מִדְּבַר־תִּיךָ: אִף חֲבִיבִינוּן לִשְׁבֻטֵּיָא, כָּל־קִדְיִשׁוּהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוּרָא אִפְקִינוּן מִמַּצְרִים. וְאַנּוּן מִדְּבָרִין תַּחֲתֵּי עֲנָנָה, נְטִלִין עַל מִימְרָךְ: ה' תּוֹרָה צִוְּה־לָּנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשֵׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב: תּוֹרָה צִוְּה־לָּנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשֵׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב: אִוְרִיתָא יֵהֵב לָנָא מֹשֶׁה, מִסְרָה יִרְתָּא לְכַנְשֵׁת יַעֲקֹב: ה' וַיְהִי בִּישְׁרׁוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רֵאשִׁי עִם יַחַד שְׁבֻטֵּי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי בִּישְׁרׁוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רֵאשִׁי עִם יַחַד שְׁבֻטֵּי יִשְׂרָאֵל: וְהָיָה בִּישְׂרָאֵל מֶלֶךָ, בְּאַתְכְּנֻשׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא, כַּחֲדָא שְׁבֻטֵּי דִישְׂרָאֵל: ו' יַחֲי רֵאוּבֵן וְאַל־יִמָּת וַיְהִי מִתִּיו מִסְפָּר: יַחֲי רֵאוּבֵן וְאַל־יִמָּת וַיְהִי מִתִּיו מִסְפָּר: יַחֲי רֵאוּבֵן לַחֲי עֲלֵמָא וּמוֹתָא תַנְיָנָא לֹא יָמוּת, וַיִּקְבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחֲסִנְתָּהוֹן בְּמִנְיָהוֹן: ז' וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עַמּוֹ תִּבְיֹאנּוּ יָדָיו רַב לֹא וְעֶזֶר מִצְרָיו תִּהְיֶה: וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל־עַמּוֹ תִּבְיֹאנּוּ יָדָיו רַב לֹא וְעֶזֶר מִצְרָיו תִּהְיֶה: וְדָא לִיהוּדָה וַאֲמַר, קִבֵּל יְיָ צִלוֹתָהּ דִּיהוּדָה בְּמַפְקָהּ לְאַנְחָא קֶרְבָּא, וּלְעַמָּהּ תְּתִיבְנָה לְשִׁלָּם. ידְוָהִי יַעֲבֹדֵן לָהּ פְּרַעְנוּתָא בְּסִנְאוּהִי, וְסַעֲיד מִבְּעַלִּי דְכִבְיָהּ הָיָה לָהּ: שְׁנִי ה' וּלְלִי אָמַר תַּמְיֹד וְאוּרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה תִרְיָבְהוּ עַל־מִי מְרִיבָה: וּלְלִי אָמַר תַּמְיֹד וְאוּרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה תִרְיָבְהוּ עַל־מִי מְרִיבָה: וּלְלִי אָמַר,

רש"י

יֵשָׁא מִדְּבַר־תִּיךָ: אִף חֲבִיבִינוּן לִשְׁבֻטֵּיָא, אִף בְּשַׁעֲת חֲתָן שֶׁל הָאֻמוֹת שֶׁהָרִיתָ לָהֶם פָּנִים שׁוֹחָקוֹת, וּמִסְרָתָא אֶת יִשְׂרָאֵל בֵּינָם. כָּל־קִדְיִשׁוּ בִּינָם. כָּל־קִדְיִשׁוּ בִּינָה, כָּל צְדִיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בָּךְ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמֵרָם. וְהֵם תִּבְּוּ לְרִגְלֶךָ, וְהֵם מִתְמַצְעִים וּמִתְכַּנְּסִים לְתַחַת צִלְךָ. יֵשָׁא מִדְּבַר־תִּיךָ, מִקְבְּלִין גְּזֻרֹתֶיךָ וְדִתּוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאַלֶּה דְּבָרֵיהֶם: (ו) תּוֹרָה, אֲשֶׁר צִוְּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשֵׁה הָיָה לְקֵהֶלֶת יַעֲקֹב, אֲחֻנְיָהּ וְלֹא נִצְוִכְנָה: (ח) וַיְהִי, הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא. בִּישְׁרׁוֹן מֶלֶךְ, תְּמִיד עַל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם. בְּהִתְאַסֵּף, בְּכָל הַתְּאַסֵּף רֵאשִׁי חֲשֹׁבֵן אֲסִיפְתָּם. רֵאשִׁי, כְּמוֹ "כִּי תֵשֶׂא אֶת רֹאשׁ", רֵאוּיִן אֵלֹו שְׁאַכְרָכֶם. דְּבָר אַחֵר: "בְּהִתְאַסֵּף", כְּמוֹ בְּהִתְאַסֵּפִים יַחַד, בְּאַגְדָּה אַחַת וְשִׁלּוּם בִּינֵיהֶם הוּא מַלְכָּם, וְלֹא כְּשֵׁשׁ מַחֲלָקֶת בִּינֵיהֶם: (ו) יַחֲי רֵאוּבֵן, בְּעוֹלָם הָיָה. וְאַל־יִמָּת, לְעוֹלָם הֵבֵא, שְׁלֵא יִזְכֵּר לוֹ מַעֲשֵׂה בִלְהָה. וַיְהִי מִתִּיו מִסְפָּר, גִּמְטְרִיָּה בְּמִנְיָן שְׁאָר אֲחֵיו, דְּגִמְטָא הִיא זוֹ כְּעֵנֶן שְׁנָאֲמַר: "וַיִּשְׁכֹּב אֶת בִּלְהָה, וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עֶשְׂרִי", שְׁלֵא יֵצֵא מִן הַמִּנְיָן: (ו) וְזֹאת לִיהוּדָה, סִמְךָ יְהוּדָה לְרֵאוּבֵן, מִפְּנֵי שְׁנֵיהֶם הוֹדוּ עַל קִלְקוֹל שְׁבִידָם, שְׁנָאֲמַר: "אֲשֶׁר חֲכָמִים גִּידּוּ וְגו', לָהֶם לְבָדֵם וְגו'" וְלֹא עָבַר זֶר בְּתוֹכָם, וְעוֹד פָּרְשׁוּ רְבוּתֵיהֶם שְׁכָל מ' שָׁנָה שְׁהִיוּ

יִשְׂרָאֵל בְּמִדְּבָר, הָיוּ עֲצֻמוֹת יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בְּאֶרֶץ מִפְּנֵי גְדוּדֵי שְׁקֵבֶל עֲלֵיו, שְׁנָאֲמַר: "וְחִטָּאתִי לֵאבִי כָּל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: מִי גָרַם לְרֵאוּבֵן שִׁיזְדָּה? יְהוּדָה וְכו'. "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", תְּפִלַּת דָּוִד, וְשִׁלְמוֹה, וְאַסָּא מִפְּנֵי הַכּוֹשִׁים, וַיְהוֹשֻׁפֵּט מִפְּנֵי הָעַמּוֹנִים וְחֻזְקִיהָ מִפְּנֵי סִנְחָרִיב. וְאַל־עַמּוֹ תִּבְיֹאנּוּ, לְשִׁלּוּם מִפְּנֵי הַמַּלְחָמָה (סְפָרִים אַחֲרִים: מִן הַמַּלְחָמָה). יָדָיו רַב לֹא, יִרְבּוּ רִיבּוֹ וַיִּנְקְמוּ נִקְמָתוֹ. וְעֶזֶר מִצְרָיו תִּהְיֶה, עַל יְהוֹשֻׁפֵּט הַתְּפִלָּה, עַל מַלְחָמוֹת רְמוֹת גִּלְעָד: "וַיִּזְעַק יְהוֹשֻׁפֵּט", וְה' צִוְּה. דְּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", כָּאֵן רִמּוֹ בְּרָכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בְּרֻכּוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כְּשִׁחֲלִיקוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָטַל שְׁמַעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שְׁנָאֲמַר: "מִחֲבֵל בְּנֵי יְהוּדָה נָחֳלַת בְּנֵי שְׁמַעוֹן". (וּמִפְּנֵי מֵה לֹא יָחַד לוֹ בְּרָכָה בְּפָנֵי עַצְמוֹ? שְׁהִיָּה בְּלָבֹד עֲלֵיו עַל מֵה שְׁעֵשֶׂה בְּשִׁטָּים, כִּךְ כְּתוּב בְּאַגְדַּת תְּהִלָּתוֹ: (ח) וַיִּלְלֵי אָמַר, וְעַל לֹוֹ אָמַר. תַּמְיֹד וְאוּרִיךְ, כִּלְפֵי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר. אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמִסָּה, שְׁלֵא נִתְלוֹנְגוּ עִם שְׂאָר הַמִּלִּינִים. תִּרְיָבְהוּ וְגו', כְּתַרְגוּמוֹ, דְּבָר אַחֵר: "תִּרְיָבְהוּ", עַל מִי מְרִיבָה, נִסְתַּקְּפֶת לוֹ לְבָא בְּעִלְיָה, אִם מֹשֶׁה אָמַר: "שְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים", אֲהֲרֹן וּמִרְיָם מֵה עֲשׂוּ?

תמציא ואורי'א אלכשתא לגבר דאשתכח חסיד קדמך. די נסיתוהי בנסתא והוה שלים, בחנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן: ^ט האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת-אחיו לא הפיר ואת-בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובכיתך ינצרו: האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת-אחיו לא הפיר ואת-בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובכיתך ינצרו: דעל אבוהי ועל אמה לא רחם כד חבו מן דינא, ואפי אחוהי ובנוהי לא נסיב. ארי נטרו מטרת מימרך, וקימך לא אשניאו: ^י יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: כשרין אלין דילפון דינך ליעקב, ואוריתך לישראל. ישוון קטרת בוסמין קדמך, וגמיר לרענא על מדבךך: ^{יא} בךך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: בךך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: בךך יי נכסוהי, וקרפן ידוהי תקבל ברענא. תבר חרצא דשנאוהי ודבעלי דכבוהי, דלא יקומון: ^{יב} לבנימן אמר ידיד יהוה יפסיק מעט ישכן לבטח עליו חפף עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: לבנימן אמר ידיד יהוה יפסיק מעט ישכן לבטח עליו חפף עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: לבנימן אמר, רחמא די, ישרי לרחצן עלוהי. יהי מגן עלוהי פל-יומא, ובארעה תשרי שכניתא: שלישי ^{יג} וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים מפל

רש"י

רבבות. לךך נאמר: "בךך ה' חילו ופעל ידיו תרצה". ומשנאיו מן-יקומיו, מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה: (יב) לבנימן אמר, לפי שבכרת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבגד בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחרי שאלו הוא משכן שילה היה בניו בחלקו, שנאמר: "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לךך הקדים בנימין ליוסף. חפף עליו, מכסה אותו ומגן עליו. כל-היום, לעולם. משנבחרה ירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין כתפיו שכן, בגבה ארצו היה בית המקדש בניו, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיסם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: 'ובין כתפיו שכן', אין לך נאה בשור יותר מכתפיו: (יג) מברכת ה' ארצו, שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף. ממגד, לשון עדנים ומתק.

(ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, כשחטאו בעגל ואמרת: "מי לה' אלי", נאספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישאל, או את אחיו מאמו, או בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשבת לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: "כל בני לוי". כי שמרו אמרתך, לא יהיה לך אלהים אחרים. ובכיתך ינצרו, ברית מילה, שאותם שגולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שגולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין: (י) יורו משפטיך, ראויין אלו לךך. וכליל, עולה: (יא) מחץ מתנים קמיו, מחץ קמיו מכת מתנים, כענין שנאמר: "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על ההנהגה אמר כן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: "ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה

וּמִתְהוֹם רִבְצָת תַּחַת: וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבִרַכַת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מְטֹל
 וּמִתְהוֹם רִבְצָת תַּחַת: וְלְיוֹסֵף אָמַר, מְבִרַכָּא מִן קָדָם יְיָ אֶרְעָה. עֲבָדָא מְגִדְנִין מִטְּלָא דְשָׁמַיָא מְלַעְלָא,
 וּמִמְבוּעֵי עֵינָן וְתַהוֹמִין דְּנִגְדָן מִמַּעַמְקֵי אֶרְעָא מְלָרַע: ^{יז} וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד
 גֶּרֶשׁ יִרְחִים: וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יִרְחִים: וְעֲבָדָא מְגִדְנִין וְעַלְלָן מִיבּוּל
 שָׁמֶשׁ, וְעֲבָדָא מְגִדְנִין מְרִישׁ יִרַח בִּירַח: ^{יח} וּמִרְאֵשׁ הָרִי־קָדָם וּמִמֶּגֶד גְּבָעוֹת
 עוֹלָם: וּמִרְאֵשׁ הָרִי־קָדָם וּמִמֶּגֶד גְּבָעוֹת עוֹלָם: וּמְרִישׁ טוּרִיא בְּפִירִיא, וּמִטּוֹב רָמָן דְּלֹא
 פִּסְקוֹן: ^{יט} וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שְׁכָנֵי סִנֵּה תְּבוּאֹתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף
 וּלְקִדְקֹד נְזִיר אַחֲיוֹ: וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שְׁכָנֵי סִנֵּה תְּבוּאֹתָהּ לְרֹאשׁ
 יוֹסֵף וּלְקִדְקֹד נְזִיר אַחֲיוֹ: וּמִטּוֹב אֶרְעָא וּמִלְאָה, רַעֲי לֹה דְשִׁכְיִנְתָּה בְּשָׁמַיָא וְעַל מִשָּׁה אֲתַגְלִי
 בְּאַסְנָא. יִיתּוֹן כָּל־אֲלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף, וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי: ^כ בְּכוֹר שׁוּרֹו הָדָר לֹו וְקִרְנֵי
 רֹאם קִרְנֵי בָּהֶם עַמִּים יִנְגַּח יַחְדּוֹ אֶפְסִי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרִים
 וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה: בְּכוֹר שׁוּרֹו הָדָר לֹו וְקִרְנֵי רֹאם קִרְנֵי בָּהֶם עַמִּים יִנְגַּח
 יַחְדּוֹ אֶפְסִי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרִים וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה: רַבָּא דְכְּנָהִי זִינָא לֹה, וּגְבוּרָן
 אֲתַעְבִּידָא לֹה מִקְדָּם דְּתַקְפָּא וְרוּמָא דִּילָהּ, בְּגַבְרַתָּה עֲמִמָּא יִקְטֹל כְּחָדָא עַד סִיפֵי אֶרְעָא. וְאַנּוּן רִבְכָּתָא
 דְּבִית אֶפְרִים, וְאַנּוּן אֲלִפֵּי דְבִית מְנַשֶּׁה: רַבִּיעִי ^{כא} וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ

רש"י

אָבֵל רֹאם קִרְנֵי נְאוֹת וְאִין כְּחוֹ קֶשֶׁה, נָתַן לִיהוֹשֻׁעַ כְּחוֹ שֹׁר, יוֹפֵי קִרְנֵי רֹאם. אֶפְסִי־אֶרֶץ, שְׁלֵשִׁים וָאֶחָד מְלָכִים, אֶפְשָׁר שְׁכֹלָם
 מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלָּא אִין לֹךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֵא קִנָּה לֹו
 פְּלִטְרִין וְאַחוּזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחִשׁוּבָה לְכֹלָם הִיא, שְׁנֶאֱמַר: "נִחַלֹת
 צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרִים, אוֹתָם הַמְּנַגְּחִים הֵם
 הָרִבְבוֹת שֶׁהָרָג יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא מֵאֶפְרַיִם. וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה, הֵם
 הָאֲלִפִּים שֶׁהָרָג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שְׁנֶאֱמַר: "וְזָבַח וְצִלְמְנָע בְּקִרְקָר גּוֹ":
 (יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר, אֵלֹו ה' שְׁכֵבִים שְׁבִיבָה בְּאַחוּזָה: זְבוּלָן גִּדְ וְדָן
 וּנְפִתְלִי וְאַשֶׁר, כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחֹקֶם וְלַהֲגָבִירִים, לְפִי שְׁהִיו חֲלָשִׁים
 שְׁבִיבָה לְשִׁבְטִים, הֵם הֵם שְׁהוּלִיד יוֹסֵף לְפָנֵי פֶרַע, שְׁנֶאֱמַר: "וּמִקְצָה
 אַחֲיוֹ לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שְׁהִיו גְּרָאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יָשִׁים
 אוֹתָם לֹו שְׂרִי מִלְחָמָתוֹ. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וְיִשְׁשָׁכָר פֶּאֶה־לִּיד,
 זְבוּלָן וְיִשְׁשָׁכָר עָשׂוּ שְׁתַּפּוֹת: "זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֹּן", וְיִצְחָק
 לְפִרְקֵמָטִיא בְּסִפְיָנָת וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתָן לְחוּף פִּי שֶׁל יִשְׁשָׁכָר, וְהֵם
 יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקָּדִים זְבוּלָן וְיִשְׁשָׁכָר, שְׁתוֹרָתוֹ
 שֶׁל יִשְׁשָׁכָר עַל יְדֵי זְבוּלָן הִיָּתָה. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ, הִצִּילָה
 בְּצִאתָךְ לְסִחוּרָה.

וּמִתְהוֹם, שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלָה אוֹתָהּ מִלְמָטָה. אֲתָה מוֹצֵא בְּכָל
 הַשְּׁבֵטִים בְּרִכְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מֵעֵין בְּרִכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (יד) וּמִמֶּגֶד
 תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ, שְׁהִיָּתָה אֶרְצוֹ פְּתוּחָה לְחֶמֶת, וּמִמִּתְקַת הַפְּרוֹת.
 גֶּרֶשׁ יִרְחִים, יֵשׁ פְּרוֹת שֶׁהִלְבְּנָה מִבְּשִׁילָתָן, וְאֵלֹו הֵן: קִשׁוּאִין
 וְדִלּוּעִין. דְּבָר אַחֵר: "גֶּרֶשׁ יִרְחִים", שֶׁהָאֶרֶץ מְגִרֶשֶׁת וּמוֹצִיָּאָה מִחֹדֶשׁ
 לְחֹדֶשׁ: (טו) וּמִרְאֵשׁ הָרִי־קָדָם, וּמִבְרַכַת מְרִאשִׁית בְּשׁוּל הַפְּרוֹת,
 שֶׁהִרְרִיָּה מְקִדְמִין לְכַכֵּר בְּשׁוּל פְּרוֹתֵיהֶם. דְּבָר אַחֵר: מְגִיד שְׁקִדְמָה
 בְּרִיאָתָן לְשֹׁאֵר הָרִים. גְּבָעוֹת עוֹלָם, גְּבָעוֹת הַעוֹשׂוֹת פְּרוֹת לְעוֹלָם
 וְאִינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֶצֶר הַגִּשְׁמִים: (טז) וּרְצוֹן שְׁכָנֵי סִנֵּה, כְּמוֹ שׁוֹכֵן
 סִנֵּה, וְתַהוֹ אֶרְצוֹ מְבִרַכַת מְרִצּוֹנוֹ וְנַחַת רוּחַ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 הַנִּגְלָה עָלֵי תַחֲלָה בְּסִנֵּה. רְצוֹן, נַחַת רוּחַ וּפִיּוּס, וְכֵן כָּל רְצוֹן
 שֶׁבְּמִקְרָא. תְּבוּאֹתָהּ, בְּרַכָּה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף. נְזִיר אַחֲיוֹ, שֶׁהִפְרִשׁ
 מֵאֲחִיו בְּמִקְרָתוֹ: (יז) בְּכוֹר שׁוּרֹו, יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה
 וּמִלְכוּת, שְׁנֶאֱמַר: "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֲתַנְהוּ", וְכֵן: "בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל".
 בְּכוֹר, מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוּרֹו, שְׁכַחוֹ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר
 לְכַבֵּשׁ כְּמֹה מְלָכִים. הָדָר, ^{יח} נָתַן לֹו, שְׁנֶאֱמַר: "וְנִתְּתָה מִחוּדָךְ
 עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאם קִרְנֵי, שׁוֹר כְּחוֹ קֶשֶׁה, וְאִין קִרְנֵי נְאוֹת,

וַיִּשְׁשֹׁכֶר בְּאַהֲלָיָהּ: וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצֵאתָךְ וַיִּשְׁשֹׁכֶר בְּאַהֲלָיָהּ:
 וְלִזְבוּלָן אָמַר, חֲדֵי זְבוּלָן בְּמַפְקָךְ לֵאמֹר קָרָבָא עַל בְּעָלֵי דְכִכְבָּךְ. וַיִּשְׁשֹׁכֶר בְּמַהֲכָךְ לְמַעַבְדִּי זְמַנִּי מוֹעֲדֵי־אֵי
 בִירוּשָׁלַם: יט עַמִּים הֲרִי־קָרְאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק כִּי שִׁפְעַי יָמִים יִדְגִישׁ
 הַמִּם יִינָקוּ וְשִׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל: עַמִּים הֲרִי־קָרְאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק כִּי שִׁפְעַי
 יָמִים יִדְגִישׁ הַמִּם יִינָקוּ וְשִׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל: שְׁבִטָא דִּישְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יִתְכַּנְשׁוּן, תַּמָּן
 יִכְסוּן נִכְסֵי קֳדָשִׁין לְרַעְוָא. אַרִי נִכְסֵי עַמְמָא יִכְלוּן, וְסִימָן דְּמַטְמָרָן בְּחֵלָא יִתְגַּלְלוּן לַהּוֹן: ז וְלִגְדִּי
 אָמַר בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד כְּלָבִיא שְׁכֹן וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד: וְלִגְדִּי אָמַר
 בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד כְּלָבִיא שְׁכֹן וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד: וְלִגְדִּי אָמַר, בְּרוּךְ דֹּאפְתֵי לִגְדִּי. כְּלִיתָא
 שְׂרִי, וְיִקְטוּל שְׁלִטוּנִין עִם מַלְכִּין: כא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִי־שָׁם חֲלָקַת מַחֲקָק סָפוֹן
 וַיִּתְּאֵל רֵאשִׁי עִם צִדְקָת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵי עַם־יִשְׂרָאֵל: וַיֵּרָא רֵאשִׁית
 לֹא כִי־שָׁם חֲלָקַת מַחֲקָק סָפוֹן וַיִּתְּאֵל רֵאשִׁי עִם צִדְקָת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵי
 עַם־יִשְׂרָאֵל: וְאַתְקַבֵּל בְּקִדְמִיתָא דִּילָה, אַרִי תַמָּן בְּאַחַסְנַתָּה מִשָּׁה סַפְרָא רַבָּא דִּישְׂרָאֵל קִבִּיר. וְהוּא נָפַק
 וְעַל בְּרִישׁ עַמָּא, זְכוּן קָדָם יִי עֲבַד, וְדִינוּהִי עִם יִשְׂרָאֵל: חֲמִישִׁי כב וַיִּלְדֵּן אָמַר דֵּן גֹּר אַרְיָה
 יִזְנֹק מִן־הַבֶּשֶׂן: וַיִּלְדֵּן אָמַר דֵּן גֹּר אַרְיָה יִזְנֹק מִן־הַבֶּשֶׂן: וַיִּלְדֵּן אָמַר, דֵּן תְּקִיף כְּגוֹר

רש"י

וַיִּשְׁשֹׁכֶר, הַצֵּלַח בִּישִׁיבַת אֶהֱלִיךְ לַתּוֹרָה, לִישֵׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבֹּעַ
 חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִבְּנֵי יִשְׁשֹׁכֶר יוֹדֵיעַ בֵּינָה לַעֲתִים, רֵאשִׁיָּהֶם
 מֵאֲתִים", רֵאשִׁי סְנֵהֲרִין הָיוּ עוֹסְקִים בְּכֶד, וְעַל פִּי קְבִיעַת עֲתִיָּהֶם
 וְעִבּוּרֵיהֶם: (יט) עַמִּים, שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִי־קָרְאוּ, לְהַר מוֹרִיָּה
 יֶאֱסֹפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל יְדֵי קְרִיאָהּ הִיא, וְשָׁם יִזְבְּחוּ בְּרִגְלִים וּבְחִי־צֶדֶק.
 כִּי שִׁפְעַי יָמִים יִינָקוּ, יִשְׁשֹׁכֶר וְזְבוּלָן, וְיָהּ אֵלֶּם פְּנָאִי לְעִסְקָא
 בַּתּוֹרָה. וְשִׁפְנֵי טְמוּנֵי חוֹל, כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחִלּוּן וְזִכְרִית
 לְבִנְיָה הַיּוֹצֵאִים מִן הַיָּם וּמֵן הַחוּל, וּבְחִלְקוֹ שֶׁל יִשְׁשֹׁכֶר וְזְבוּלָן הָיָה,
 כְּמוֹ שֶׁתָּבוּב בְּמִסְכַּת מַגִּלָּה: "זְבוּלָן עִם חֶרֶף נִפְשׁוֹ לְמוֹת", מִשּׁוּם
 דְּנִפְתְּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, וְהָיָה מִתְרַעַם וְזְבוּלָן עַל חִלְקוֹ: לְאַחֵי נִתְּתָה
 שְׂדוֹת וּכְרָמִים וְכו'. וְשִׁפְנֵי, לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסְפֵּן אֶת
 הַבֵּית", "וַיִּסְפֵּן בְּאֶרֶץ", וְתַרְגּוּמוֹ: "וַיִּמְלֵל בְּכִיּוּרֵי (סְפָרִים אַחֲרֵיהֶם:
 בְּכִסּוּי) אֶרְנָא. דְּבַר אַחֵר: "עַמִּים הֲרִי־קָרְאוּ", עַל יְדֵי פְרָקְמִשְׁאֵי שֶׁל
 זְבוּלָן, תַּגְרִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אֶרֶץ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר,
 וְהֵם אוֹמְרִים: "הוֹאֵל וְנִצְטַעְרֵנוּ עַד כָּאן, גִּלְף עַד יְרוּשָׁלַם, וְנִרְאָה
 מִה יִרְאֶתָהּ שֶׁל אֲמָה זֹו וְמָה מַעֲשִׂיהָ, וְהֵם רוֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים
 לְאַלֹּהֵי אֲחָד וְאוֹכִלִים מֵאֲכָל אֲחָד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֱלֹהֵי שֶׁל
 זֶה לֹא כְּאֵלֵהוּ שֶׁל זֶה, וּמֵאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמֵאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה, וּמִתְגַּדְּרִין

שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק". כִּי שִׁפְעַי יָמִים יִינָקוּ, זְבוּלָן
 וַיִּשְׁשֹׁכֶר הֵיטָן נִתְּתָה לָהֶם מִמּוֹן בְּשִׁפְעַי: (כ) בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד, מִלְּמַד
 שֶׁהָיָה תַחֲמוּמוֹ שֶׁל גֹּד מִרְחִיב וְהוֹלֵךְ כִּלְפֵי מִזְרָח. כְּלָבִיא שְׁכֹן, לְפִי
 שֶׁהָיָה סְמוּךְ לְסֶפֶר. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל כְּאֲרִיּוֹת, שֶׁכָּל הַסְמוּכִים לְסֶפֶר
 צָרִיכִים לְהִיּוֹת גְּבוּרִים. וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד, הַרוֹגֵיהֶם הָיוּ נִכְרִין,
 חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזָּרוּעַ בְּמִכָּה אַחַת: (כא) וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא, רֵאֵה
 לִיטֵל חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג, שֶׁהָיָה רֵאשִׁית כְּבוֹשׁ הָאֶרֶץ. כִּי־שָׁם
 חֲלָקַת, כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנִחְלָתוֹ חֲלָקַת שָׂדֶה קְבוּרַת מַחֲקָק, וְהוּא
 מִשָּׁה. סָפוֹן, אוֹתָהּ חֲלָקָה סָפוּנָה וְטְמוּנָה מְכֹל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
 יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ". וַיִּתְּאֵל, גֹּד. רֵאשִׁי עַם, הֵם הָיוּ הוֹלִכִים
 לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבוֹשׁ הָאֶרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
 "חֲלוּצִים תַּעֲבִירוּ לִפְנֵי אַחֲיָכֶם וְגו'". צִדְקָת ה' עֲשֵׂה, שֶׁהָאֱמִינוּ
 דְּבָרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לְעַבֵּר אֶת הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְקוּ. דְּבַר
 אַחֵר: "וַיִּתְּאֵל", מִשָּׁה. "רֵאשִׁי עִם צִדְקָת ה' עֲשֵׂה", עַל מִשָּׁה אוֹמֵר:
 (כב) דֵּן גֹּר אַרְיָה, אֵף הוּא הָיָה סְמוּךְ לְסֶפֶר, לְפִיכָךְ מְשֻׁל בְּאֲרִיּוֹת.
 יִזְנֹק מִן־הַבֶּשֶׂן, בְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁהָיָה הִירְדֵּן יוֹצֵא מִחֲלָקוֹ מִמְּעַרְת פְּמִיאָס
 וְהָיָה לְשָׁם שֶׁהָיָה בְּחִלְקוֹ שֶׁל דֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא לְלִשָּׁם דֵּן",
 וְנִזְנֹקוֹ וְקִלְחוֹ מִן הַבֶּשֶׂן. דְּבַר אַחֵר: מִה זְנוּק זֶה יוֹצֵא מִמְּקוֹם אֶחָד

אֲרִיזֹן. אֲרָעָה שְׁתֵּי־אֵל מִן־נְחֻלִּיָּה דִּנְגִדִין מִן־מִתְנֹן: כֹּה וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רָצוֹן וּמָלֵא בְרַכַּת יְהוָה יִפְסִיק מַעֲט יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה מַלְעִיל: וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רָצוֹן וּמָלֵא בְרַכַּת יְהוָה יִפְסִיק מַעֲט יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה מַלְעִיל: וּלְנִפְתָּלִי אָמַר, נִפְתָּלִי שְׁבַע רָעוּא, וּמְלִי בְרֶכֶן מִן־קָדָם יִי. מַעֲרֵב יָם גְּנוֹסֵר וְדָרוּמָא יָרֵת: כֹּה וּלְאַשֵּׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים אֲשֶׁר יִהְיֶה רָצוֹי אֲחִיו וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רִגְלוֹ: וּלְאַשֵּׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים אֲשֶׁר יִהְיֶה רָצוֹי אֲחִיו וְטָבַל בְּשֶׁמֶן רִגְלוֹ: וּלְאַשֵּׁר אָמַר, בְּרִיךְ מִבְּרַכַּת בְּנֵי־אֲשֶׁר. יִהְיֶה רָעוּא לְאַחֵיהִי, וְיִתְרַבִּי בְּחַפְנֹקֵי מַלְכִין: כֹּה בְּרִזֹל וּנְחֻשֶׁת מִנְעֻלָּךְ וּכְיֹמֶיךָ דְּבִאָּךְ: בְּרִזֹל וּנְחֻשֶׁת מִנְעֻלָּךְ וּכְיֹמֶיךָ דְּבִאָּךְ: תְּקִיף כְּפָרְזֵלָא וּנְחֻשָׁא בֵּית מוֹתְבָךְ, וּכְיֹמֵי עוֹלִי־מוֹתְךָ תִּקְפָּךְ: כֹּה אֵין כָּאֵל יִשְׁרוּן רַכֵּב שָׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ וּבִגְאוּתוֹ שְׁחָקִים: אֵין כָּאֵל יִשְׁרוּן רַכֵּב שָׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ וּבִגְאוּתוֹ שְׁחָקִים: לֵית אֱלֹהַּ כְּאֱלֹהָא (סא אֱלֹא אֱלֹהָא) דִּישְׂרָאֵל. דְּשָׁכִינְתָּהּ בְּשִׁמְעָא בְּסַעֲדָךְ, וְתִקְפָּהּ בְּשִׁמְעָא: שְׂשִׁי כֹה מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מַלְעִיל מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֹד: מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מַלְעִיל מִפְּנֵיךְ

רע"י

[illegible]

וּנְחַלֵּק לְשֵׁנִי מִקוֹמוֹת, כִּךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נִטְלוּ חֵלֶק בְּשֵׁנֵי מִקְוֹמוֹת,
תַּחֲלֶה נִטְלוּ בַצִּפּוֹנִית מַעֲרִיבִית, עֶרְקוֹן וּסְבִיבּוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם,
וּבְאֹ וְנִלְחָמוּ עִם לָשֵׁם, שֶׁהִיא פְּמִיאָס, וְהִיא בַצִּפּוֹנִית מְרוֹחִית,
שֶׁהָרִי הִירֵד יוֹצֵא מִמַּעֲרֵת פְּמִיאָס, וְהוּא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
וְיֹבֵא מֵהַצִּפּוֹן לְדָרוֹם וְכֵלָה בְּקֶצֶה יָם הַמֶּלֶח, שֶׁהוּא בְּמִזְרָח הַיְּהוּדָה,
שֶׁנִּטַּל בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בִּסְפֵר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא
שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם. וַיַּעֲלוּ וַיִּלְחָמוּ עִם לָשֵׁם וְגו'...",
וַיֵּצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרֹחַם שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחֹל בוֹ: (כז) **שֶׁנֶּבֶז רָצוֹן,**
שֶׁהִיָּתָה אֶרֶצוֹ שִׁבְעָה כָּל רָצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. יָם וְדָרוֹם יִישָׁה, יָם כְּנֶרֶת
נִפְלָה בְּחִלְקוֹ, וְנִטַּל מֵלֹא חֵבֶל חֶרֶס בְּדְרוֹמָה, לְפָרֵשׁ חֶרְמִים
וּמִכְמוֹרוֹת. יִישָׁה, לְשׁוֹן צוּי, כְּמוֹ "עֵלָה רֶשׁ", וְהִטְעַם שֶׁלְמַעֲלָה
בְּרִי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יִרְשׁ, יִדַּע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשֶׁמוֹסִיף בוֹ ה"א,
וְהִיָּתָה הִטְעַם לְמַעֲלָה: שָׁמַעָה, יִדַּעָה, סִלְחָה, לָקַחָה, אָף כֵּאֵן: "יִרְשָׁה",
לְשׁוֹן צוּי וּבְמִסְכֵּת הַגְּדוּלָה מְצִינוּ בְּאַלְפָּא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּי וְהִטְעַמְתֶּם
מִלְּעִל: (כח) **בְּרוֹךְ מַבְנִים אֲשֶׁר,** רְאִיתִי בִּסְפָרִי: אֵין לָךְ כָּל
הַשְּׂבִיטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּכֵנִים כְּאֲשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדַע כִּיצַד. יְהִי רָצוֹן
אֲחִיו, שֶׁהִיא מִתְרַצָּה לְאֲחִיו בְּשֵׁמֶן אֲנִפְקִינָן וּבִקְפֻלָּאוֹת, וְהֵם
מִתְרַצִּים לוֹ בְּתִבְאוּהָ. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רָצוֹן אֲחִיו", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו
נְאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדָבָר יְהִימִים: "הוּא אָבִי בְּרוּיָה", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו
נִשְׂאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֵׁמֶן זֵית. וְנִבְרַח בְּשֵׁמֶן וְגו',
שֶׁהִיָּתָה אֶרֶצוֹ מוֹשְׁכַת שֵׁמֶן כְּמַעֲזָן, וּמַעֲשֵׂה שֶׁנֶּצְטָרְכוּ אֲנָשִׁי לוֹדִקְיָא
לְשֵׁמֶן, מִזֵּן לָהֶם פּוֹלִמוֹסְטוֹס אֶחָד כ' כְּדֹאִיתָא בְּמִנְחוֹת: (כח) **בְּרוּךְ**

אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשָּׁמַד: מְדוּר אֱלֹהָא דְּמִלְקָדְמִין, דִּי בְּמִימְרָהּ אֲתַעְבֵּד עֲלֵמָא. וְתִרְיָךְ מִקְדָּמָךְ סִנְאָה וַאֲמַר
שְׂעִי: כֹּה וַיֵּשְׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דְּגֵן וְתִירוֹשׁ
אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹפוּ-טַל: וַיֵּשְׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דְּגֵן וְתִירוֹשׁ
אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹפוּ-טַל: וַיֵּשְׁרִי יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצֵן בְּלַחוּדְהִי, כְּעֵין בְּרַפְתָּא דְּבִרְכַּנּוּן יַעֲקֹב אַבְוִהוֹן, בְּאַרְע
עֲבָדָא עֲבוּר וְחִמְר. אֶף שְׁמִיָּא דְּעִלְוִיהוֹן וְשְׁמִשְׁנוֹן בְּטֵלָא: כֹּט אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ
עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֶזְרָךְ וְאֲשֶׁר-חֶרֶב גָּאֻתָּךְ וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ
וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן
עֶזְרָךְ וְאֲשֶׁר-חֶרֶב גָּאֻתָּךְ וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: טוֹכָךְ יִשְׂרָאֵל
לִית דְּכֻתָּךְ, עֲמָא דְּפִרְקָנָה מִן קָדָם יִי, תְּקוּף בְּסַעֲדָךְ, וּמִן קְדָמוּחֵי נֶצְחֻן גְּבוּרָתָךְ. וַיִּכְדְּבוּן שְׁנֵאָךְ לָךְ, וְאַתָּה
עַל פְּרִיקַת צִוְּאֵרִי מַלְכִּיהוֹן תִּדְרֹךְ: שְׂבִיעִי לֹד אֶ וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל-הָהָר
נֹבֹ וְרָאֵשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ
אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דֶּן: וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל-הָהָר נֹבֹ וְרָאֵשׁ הַפְּסָגָה אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דֶּן: וַיִּסְלַק מֹשֶׁה מִמִּישְׁרָא
דְּמוֹאָב לְטוֹרָא דְּנִבּוֹ, רִישׁ רְמְתָא, דִּי עַל אֲפִי יְרֵחוֹ. וְאַחֲזִינָה יִי יֵת כָּל-אַרְעָא, יֵת גִּלְעָד עַד דֶּן: זֵ וְאַתָּה
כָּל-נִפְתָּלִי וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם
הָאֲחֵרוֹן: וְאַתָּה כָּל-נִפְתָּלִי וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם
הָאֲחֵרוֹן: וְיֵת כָּל-נִפְתָּלִי, וְיֵת אֶרְעָא דְּאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה. וְיֵת כָּל-אַרְעָא יְהוּדָה, עַד יֵמָא בְּתִרְאָה:

רש"י

הוּא, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְעָה אַחַת. אֶת-כָּל-הָאָרֶץ, הָרְאָהוּ אֶת כָּל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוּתָהּ וּבְמִצְיֹנָהּ הַעֲתִידִין לְהִיּוֹת מְצִיּוֹן לָהּ. עַד-דֶּן,
הָרְאָהוּ בְּנֵי דֵן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת מוֹכָבִים, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּקְרְבוּ לָהֶם בְּנֵי
דֵן אֶת הַפֶּסֶל", וְהָרְאָהוּ שְׁמִשְׁנוֹן שְׁעֵתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ:
(ב) וְאַתָּה כָּל-נִפְתָּלִי, הָרְאָהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלּוּתָהּ וּבְחֶרְבָּנָהּ, וְהָרְאָהוּ דְּבוּרָה
וּבְרַק מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילּוּתֵי. וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה, הָרְאָהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלּוּתָהּ וּבְחֶרְבָּנָהּ, וְהָרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם
מַלְכֵי כְנָעַן, שָׂבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שָׂבָא מִמְנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְּיָן
וְעַמְלֵק. וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה, בְּשִׁלּוּתָהּ וּבְחֶרְבָּנָהּ, וְהָרְאָהוּ מַלְכוּת
בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם. עַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן, אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם בְּשִׁלּוּתָהּ
וּבְחֶרְבָּנָהּ. דְּבַר אַחֵר: אֵל תִּקְרִי "הַיַּם הָאֲחֵרוֹן", אֱלָא "הַיַּם הָאֲחֵרוֹן",
הָרְאָהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַמֵּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לֵיאָרֵעַ לְיִשְׂרָאֵל
עַד שִׁיחֵי הַמַּיִם:

(כח) בְּטַח בְּדָד, כֹּל יָחִיד וְיָחִיד "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תַּאנְתּוֹ",
מִפְּנֵי וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וּלְיָשֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. עֵין יַעֲקֹב,
כְּמוֹ: "וַיַּעֲזֵבוּ קִצִּין הַבְּדִלָּח", כְּעֵין הַבְּרִכָּה שֶׁבְּרַכְּסָא יַעֲקֹב, לֹא כְּבִדָּד
שְׁאִמֵּר יִרְמִיָּה: "בְּדָד יִשְׁבְּתִי", אֱלָא כְּעֵין הַבְּטִיחָה שֶׁהַבְּטִיחָה יַעֲקֹב:
"וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהִשְׁיִב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם". יַעֲרֹפוּ,
יִטְּפוּ. אֶף שָׁמְיוֹ יַעֲרֹפוּ-טַל, אֶף בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק נֹסֶפֶת עַל
בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: "וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִשַּׁל הַשָּׁמַיִם וְגו'": (כט) אֲשֶׁרִיךְ
יִשְׂרָאֵל, לְאַחֵר שֶׁפִּרְט לָהֶם הַבְּרִכוֹת, אָמַר לָהֶם: "מָה לִּי לִפְרֹט לָכֶם,
כֹּל דְּבַר: הַכֹּל שֶׁלָּכֶם". אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ, תְּשׁוּעָתְךָ בַּה'
אֲשֶׁר הוּא מִגֵּן עֶזְרָךְ, וְחֶרֶב גָּאֻתָּךְ. וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ, כְּגוֹן
הַגְּבַעְזִינִים שְׁאִמְרוּ: "מֵאֲרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגו'". וְאַתָּה
עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ, כְּעֵינָן שְׁנֵאָמַר: "שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צִוְּאֵרִי
הַמַּלְכִּים הָאֵלֶּה": (א) מִעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל-הָהָר נֹבֹ, כְּמָה מַעְלֹת

וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּפֶר בִּקְעַת יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֶעֱרָ:

וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכֶּפֶר בִּקְעַת יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֶעֱרָ: וְיֵת דְּרוֹמָא, וְיֵת מִישְׁרָא, בִּקְעָתָא דִּירְחוֹ קְרָתָא דְדִקְלָיָא, עַד צֶעֱרָ: וְיֵאמָר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֵתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךְ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר: וְיֵאמָר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֵתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךְ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

וְאָמַר יי' לֵה, דָּא אֲרַעָא דִּי קִמִּית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִימַר, לְבְנֵיךָ אֶתְנַנֶּה. אַחֲזִיתִיךָ בְּעֵינַיִךָ, וְלִתְמֵן לֹא תַעֲבֹר: וְיִמַּת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה: וְיִמַּת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה: וּמִית תְּמֵן, מֹשֶׁה עַבְדָּא דִּי בְּאֲרַעָא דְמוֹאָב, עַל מִימְרָא דִּי: וְיִקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יֵדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְיִקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יֵדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּקְבַר יֵתָּה בְּחִילָתָא בְּאֲרַעָא דְמוֹאָב, לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר. וְלֹא יָדַע אָנֹשׁ יֵת קִבְרָתָהּ, עַד יוֹמָא הַדִּין: וּמֹשֶׁה בֶן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינֹו וְלֹא־נָס לַחֹה: וּמֹשֶׁה בֶן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינֹו וְלֹא־נָס לַחֹה: וּמֹשֶׁה בֶן מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין כַּד מִית. לֹא כָהֲתָה עֵינֵיהָ וְלֹא שָׁנָא זִיו וְקָרָא דְאַפּוּהִי: וְיִכְבְּרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: וְיִכְבְּרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: וּבְכּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה, בְּמִישְׁרָא דְמוֹאָב תִּלְתִּין

רש"י

ומשה כותב בדמע. ע"פ ח', בנשיקה: (ו) ויקבר אתו, הקדוש ברוך הוא בכבודו. רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזה הוא אחד משלושה אתני שהיה רבי יהודה דורש כן, וכיוצא בו "ביום מלאת ימי נורו יביא אותו", הוא מביא את עצמו, כיוצא בו "והשיאו אותם עון אשמה", וכי אחרים משיאים אותם? אלא הם משיאים את עצמם. מול בית פעור, קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית, לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנזכרו בין השמשות בערב שבת: (ו) לא־כהתה עינו, אף משמת. ולא־נס לחוהית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תאר פניו: (ח) בני ישראל, הזכרים, אבל בארץ מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר: "כל בית ישראל", זכרים ונקבות:

(ג) ואת־הנגב, ארץ הדרום. דבר אחר: מערת המכפלה, שנאמר: "ויצעלו בנגב, ויבא עד חברון". ואת־הכפר, הראהו שלמה יוצק פלי בית המקדש, שנאמר: "בכפר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה": (ד) לאמר לזרעך אתננה הראיתיך, כדי שתלך ותאמר לאברהם, ליצחק וליעקב: שבועה שנשבע לכם הקדוש ברוך הוא, קומה, וזהו לאמר, לכך הראיתיך לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבר, שאלולי כך, הייתי מקנמך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם: (ה) וימת שם משה, אפשר משה מת, וכתב: "וימת שם משה"? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע. רבי מאיר אומר: אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר לקות את ספר התורה ההוא? אלא הקדוש ברוך הוא אומר,

יִזְמִין. וְשְׁלִימוֹ, יוֹמִי בְּכִיתָא אֲבָלָא דְּמֹשֶׁה: ט וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון, מְלִי (ס"א: אֶתְמַלִּי) רוּחַ חֲכָמָתָא, אָרִי סִמַּךְ מֹשֶׁה יָת יְדוּהִי עֲלוּהִי. וְקָבִילוּ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ, כְּמָא דִּי פְקִיד יִי יָת מֹשֶׁה: ז וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה. דִּי אֶתְגַּלִּי לֵה יִי, אִפִּין בְּאַפִּין: יא לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לִפְרָעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אַרְצוֹ: לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לִפְרָעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אַרְצוֹ: לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים, דִּי שָׁלַח יִי, לְמַעַבְדַּ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. לִפְרָעָה וּלְכָל־עַבְדוּהִי וּלְכָל־אַרְעָה: יב וּלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל: וּלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל: וּלְכָל־יְדֵא תְקִיפְתָא, וּלְכָל־חֲזוּנָא רַבָּא.

די עבד משה, לעיני כלי־ישראל:

הפמרת וזאת הברכה

ביהושע פרק א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עַבְדַּי יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּהּ וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּנוּ וּבְרִיתִי אֶל־מֹשֶׁה: ד מִהַמִּדְבָּר וְהַלְבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר | הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל־אֶרֶץ הַחֲתִים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יְהִי גְבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתִּיצַב אִישׁ לִפְנֵיךָ כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אֶרְפֹּךְ וְלֹא אֶעֱזָבְךָ: ו חֹזֶק וְאַמֶּץ כִּי אִתָּה תִּנְחִיל אֶת־הָעָם

רש"י

(א) אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים, שֶׁהָיָה לָבוֹ גֶּס בּוֹ וּמִדְבָּר אֵלָיו כָּל־עַת שְׂרוּצָה, כְּעֵנֶן שְׁנֵאמַר: "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֵל ה'", "עֲמִדוּ וְאַשְׁמְעוּ מִה יֵצֵא ה' לָכֶם:" (יב) וְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה, שֶׁקָּבַל אֶת הַתּוֹרָה בְּלוּחוֹת בְּיָדָיו. וְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל, נָסִים

וּגְבוּרוֹת שֶׁמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּשְׂאוּ לָבוֹ לְשֹׁבֵר הַלוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שְׁנֵאמַר: "וְאַשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר שִׁבְרָתִי", יִישֹׁר כַּחֲךְ שִׁשְׁבְּרָתִי:

הָיָה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁפָּעֵתִי לְאִבּוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רָק חֹזק וְאַמִּץ מְאֹד לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת
בְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תִּסּוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל לְמַעַן תִּשְׁפִּיל בְּכָל
אֲשֶׁר תִּלְךְ: ח לֹא־יִמּוּשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת בְּכָל־הַכְּתוּב בּוֹ כִּי־אֵין תִּצְלִיחַ אֶת־דְּרִכְךָ וְאֵין תִּשְׁכִּיל: ט הֲלוֹא צוּרִיךָ חֹזק וְאַמִּץ
אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עִמָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ:

כאן מסיימין הספרדים

י וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שִׁמְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עָבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ
לָכֶם צִדָּה כִּי בַּעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לְרִשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלֹא־וּבְנִי וְלִגְדִי וְלִחְצִי שְׂכַט הַמִּנְשָׁה אָמַר
יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד גְּשִׁיכֶם טַפְכֶּם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן
לָכֶם מֹשֶׁה בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֲזֹרְתֶם
אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֶמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נָתַן לָהֶם וּשְׁבַתָּם לָאָרֶץ יִרְשְׁתֶּם וַיִּרְשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר נָתַן | לָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה
בַּעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲזְבוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר
תִּשְׁלַחַנוּ נִלְךְ: יז בְּכָל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמָע אֱלֹהֶיךָ רָק יְהוָה אֱלֹהֵיךָ עִמָּךְ
כֹּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרְךָ לְכָל
אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רָק חֹזק וְאַמִּץ:

